

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 1, Mars 2022

Krig i Europa
och Exit Afghanistan

The world may change. **World class doesn't.**

In today's changing world, we face technological, financial and logistical challenges that conventional thinking just won't match.

It takes innovative, pragmatic thinking to push boundaries and develop clever solutions.

We call it the thinking edge.

www.saabgroup.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar
och säkerhet sedan 1890. Utges
av Allmänna Försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra
nummer per år. Tidskriften är ett
populärvetenskapligt, opolitiskt
organ för analys och debatt i
försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:

Elisabeth Nilsson

Chefredaktör:

Tommy Jeppsson

E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:

Johanna Gårdmark, Gunilla Herolf,
Tommy Jeppsson, Bo Jifält,
Stefan Ring, Olle Schylander och
Anna Wieslander.

Grafisk design:

ClearDesign.se

Tryck:

Tryckerigruppen AB

Nästa nummer:

14/6 2022

Material:

Publicering av artiklar införda i Vårt
Försvar medges med angivande av
källan. Tidskriften tar inte ansvar för
insänt icke beställt material.

Prenumeration:

Helår fyra nummer: 300 SEK.

Pris t o m 25 år: 100 SEK.

Bankgiro 482-8885 eller

Plusgiro 127 11-8

ISSN:

0042 - 2800

Annonser och annonspriser:

AFF:s kansli

Teatergatan 3, 111 48 Stockholm

Telefon: Kanslichefen Olle Schylander

070-302 77 20

E-post: aff@aff.a.se

www.aff.a.se

Organisationsnummer:

802000-1106

Omslagsbild: Sverige liksom övriga väst-
länder har lämnat Afghanistan, där framtiden
för människorna i landet inger stora farhågor.
Och nu, ett krig i Europa som skapar stora
osäkerheter för framtiden. Foto: Drop of Light
/ Shutterstock och Jimmy Croona, Combat
Camera / Försvarsmakten.

Krig i Europa

USA:s försvarsminister
åren 1961-1968, Robert S
McNamara, lär ha sagt
att försvarsplanering är det omöj-
ligas konst. Utgångspunkten för
uttalandet är rimligen den för-
änderliga säkerhetspolitiska miljö
vilken då, liksom i vår tid, närmast
kan beskrivas som rörlig materia.
Idealt hade därför detta nummer
av Vårt Försvar ägnat en stor del av
sidutrymmet till det ryska angrepps-
kriget på Ukraina. Att detta inte
varit möjligt sammanhänger med
att alla artiklar var levererade
och tidskriften satt när angreppet
inleddes. Återstod möjligheten att
skriva om ledaren.

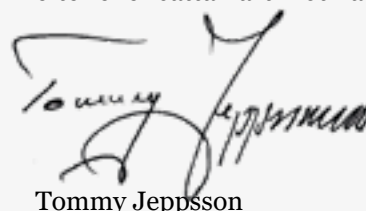
Vi såg det komma, men vi ville
inte riktigt tro på ett fullskaligt
krig i Europa. Ljudet av artilleri-
eld, missilattacker och flyglarm
fick oss att se verkligheten som
den var. Vi borde lyssnat på vad
Putin sa i frågan tidigare, nämligen
att Ukraina är en omistlig del av
Ryssland. Vi borde ha tagit till oss
att hans ord brukar följas av hand-
ling, Att ukrainarna inte åter ville
hamna under Moskvas överhöghet
frivilligt innebar att ett alternativ
återstod för landet: väpnad kamp
och en existentiell sådan.

Prognosen är att den ryske presi-
denten inte kommer att vika från
målet att Ukraina åter ska bli en
del av det ryska riket. Detta mål
är överordnat att liv går förlorade,
städer blir grushögar och miljon-
tals människor får flyktingstatus,
att relationerna med en stor del
av omvärlden raderas och att
sanktionerna svider rejält. Men,
vad händer om och när segern
proklamerats? Kommer det
ukrainska folket att utkämpa ett
långvarigt gerillakrig? Möjligheten
finns och vore mycket ovälkommet
för Moskva. Var världssamfundets

sympatier fortsatt ska ligga är givet,
och måste vara det framledes.
Samtidigt finns idag en etablerad
europeisk säkerhetsordning, som
bara väntar på nästa oväder.

Vad är nästa mål för Kreml, om
något eller några år? Estland,
Lettland, Litauen eller Ungern?
Möjligen avskräcker ett Nato
som sannolikt sluter leden av
ren självbevarelsedrift och där
medlemsländerna har helt andra
ekonomiska muskler än Ryssland
att satsa militärt, förutsatt att
den politiska viljan finns. Då är det
lättare med ett land som Moldavien,
som står utanför Nato. Eller varför
inte militärt alliansfria länder som
Sverige och Finland? Måhända kan
ockupation av hela det svenska och
finska territoriet uppfattas som
svåruppnåeligt, men frestelsen att
ockupera militärstrategiskt centralt
belägna ädelstenar som Gotland
och Ålandsöarna skulle kunna bli
stor.

En fråga som svårligen kan
besvaras är om och i så fall när och
med vad väst beslutar sig för att
sätta stopp för den ryska aptiten
på andra territorier och folk. Detta
då förhandlingar inte fungerar
eftersom Kreml inte vill förhandla,
alternativt att om man säger sig gå
med på förhandlingar så är dessa
kulisser bakom vilka antagonistiska
metoder kan fortsätta. I tillägg
finns en risk för att sanktionerna
inte är tillräckligt kännbara. I
den situationen kommer stats-
ledningarna i väst att ha två
huvudsakliga alternativ: att ge
efter eller sätta hårt mot hårt.

Tommy Jeppsson

VÅRT FÖRSVAR Nr 1, Mars 2022

Noterat

- 5** Minou Sadeghpour
Försörjningsfrågan, Syrien, cyberförsvar, Kina, Filippinerna

Asienexpert om en oroande utveckling

- 7** Ingolf Kiesow
Autokratierna utmanar demokratierna
Kinas och Rysslands samarbete hotar den liberala världsordningen.

Tema: Exit Afghanistan

- 11** Jan Hallenberg
Snabb seger för talibanerna
Hur många motståndare som än dödades kom det alltid nya.
- 14** Wilhelm Agrell
Vad uppnådde USA och väst i Afghanistan?
Det första avgörande misslyckandet var övergången till statsbyggande.
- 17** Simon Franzén
Sverige i Afghanistan
Den svenska erfarenheten speglar den internationella insatsen i stort.
- 20** Bengt Kristiansson
Den svenska civila insatsen
Afghanistans befolkning straffas när måltavlan är den talibanska regeringen.

Analys

- 22** Gunilla Herolf
Svårlösta spänningsfält i Medelhavet
Konflikterna är allvarliga för både Nato och EU.
- 25** Kate Hansen Bundt
Ny tysk regering foran viktiga veivalg
Tyskland synes å mangle et strategisk kompass.
- 30** Calle Håkansson
Frankrike ordförande i EU
Fokus på relationerna till Afrika, Västra Balkan samt den indo-pacifiska regionen.
- 34** Robin Häggblom
F-35 gör entré i Finland
I slutet av 2025 rullar det första flygplanet av produktionslinjen.
- 36** Anne Funnemark
Klimaändringar som risk multiplier
Det er mennesker som starter krig – ikke klima.
- 40** Björn Körlof
Förvaltning i kris och krig
Viktiga förändringar föreslås.
- 43** Jonny Lindfors
Ett nytt befälssystem
Trebefälssystemet är en del av en trovärdig tillväxt.

Ord i tiden

- 46** Johan Wiktorin
Cyberstriden – hot och möjligheter
Lagar och förordningar måste anpassas för en kamp inom cyberdomänen.

I nästa nummer av Vårt Försvar kommer flera artiklar att behandla kriget i Ukraina.

VÄGLEDNING FÖR FÖRSÖRJNING AV VAROR OCH TJÄNSTER

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har tagit fram en vägledning avsedd för myndigheter med särskilt ansvar för samhällets krisberedskap att användas inför och vid höjd beredskap.

Vägledningen ska vara ett stöd i arbetet med att, tillsammans med

företag, planera för försörjningen med varor och tjänster.

– Företagen äger en stor del av de resurser som samhället behöver för att stärka de viktigaste samhällsfunktionerna. Därför behövs ett sätt att systematiskt och långsiktigt arbeta med de här frågorna, säger

Fredrik Stany, enhetschef på MSB. Primärt handlar det om situationer vid höjd beredskap. Vägledningen kan dessutom bidra till arbetet med att påbörja dialoger för att stärka samverkan inför kriser, som den pandemi vi befinner oss i, enligt Fredrik Stany.

SYRISK OPPOSITION

Syriska oppositionella genomförde nyligen ett två dagar långt möte i Qatar i syfte att på nytt nå en enad front mot president Bashar al-Assad. En av oppositionens frontfigurer, Riad Hijab, avhoppad till oppositionen när han var al-Assads premiärminister 2012, framhöll att det huvudsakliga syftet med mötet var att ”rätta till” tidigare misstag som begåtts av oppositionen.

Oppositionen sade sig ha misslyckats med att kommunicera med syriska medborgare och göra sig

relevanta för deras dagliga kamp. Enligt Hijab är det absolut nödvändigt med en effektiv plan för att bekämpa al-Assads regering.

Karta Syrien. Foto: Pixabay.

Den senaste rundan av FN-organiserade fredssamtal i oktober lyckades inte med att nå några framsteg över huvud taget. Det särskilda sändebudet, Geir Pedersen, betonade efter mötet att orsaken var ”en stor misstro från alla inblandade parter”.

Qatars utrikesminister Sheikh Mohammed bin Abdulrahman Al Thani uppmanade i ett uttalande i november 2021 länderna i regionen att undvika en nära dialog med den syriska regeringen.

Pentagon. Foto: Wikimedia Commons.

CYBERFÖRSVAR I FOKUS

Pentagons cybersäkerhetsstrategi bör inte förlita sig enbart på ny teknik för att skydda nätverk utan i större utsträckning bygga på en kombination av teknik och mänsklig kompetens.

En rapport framtagen av Pentagon framhåller att det finns tillfällen då automatiserade verktyg är nödvändiga för att motverka cyberhot men drar slutsatsen att den dynamiska karaktären hos dessa hot kräver ett kombinerat angreppssätt som

inkluderar både människor och system.

Bedömningar och operativa tester visar fortlöpande att när system eller nätverk aktivt försvaras av välutbildad personal, i miljöer som använder ”Zero Trust”-konceptet, lyckas man mycket väl. Zero Trust står för en metod som utgår från att nätverket redan är infiltrerat och på basis av detta kontrollerar man kontinuerligt såväl användare som enheter och data.

KINA, GULFEN, MENA OCH USA

I mitten av januari reste utrikesministrarna från sex länder i Mellanöstern – Saudiarabien, Kuwait, Oman, Bahrain, Turkiet och Iran – samt generalsekreteraren för "Gulf Cooperation Council" (GCC) till en provins i Kina på officiellt besök. Besöket utmynnade inte i några nya gemensamma tillkännagivanden, dock förstärktes bilden av att Peking i allt högre grad är en viktig politisk och diplomatisk aktör i regionen.

Efter mötena utfärdade den kinesiske utrikesministern Wang Yi ett uttalande, som hade befolkningen och politiska ledare i Mellanöstern och Nordafrika (MENA) som målgrupp. Det huvudsakliga budskapet

var att främja Kina som stormakt med en inställning till regionen som är dramatiskt annorlunda än USA:s.

Mellanöstern, enligt Wang, "har drabbats av långvariga oroligheter och konflikter som orsakats av inblandning från andra länder". Wang underströk i sitt budskap vikten av att människorna i Mellanöstern ska kunna styra över sitt eget liv och regionens framtid.

Kinesiska ledare har länge varit kritiska till USA:s MENA-politik och har enligt bedömare fokuserat sin strategi på att successivt fördjupa engagemanget med olika länder i regionen. Kina har t ex utvecklat starkare ekonomiska band och

Kinas utrikesminister Wang Yi vid säkerhetskonferensen i München. Foto: MSC / Kleinschmidt / Wikimedia Commons.

djupare politiska förbindelser med dessa länder. Tanken är att detta ska bidra till att stärka Kinas makt och inflytande och utgöra ett attraktivt alternativ till USA.

"National defense is one of the cardinal duties of a statesman."

John Adams

FILIPPINERNAS NYA FÖRVARV

Filippinerna har slutfört ett avtal om att förvärva ett missilsystem från Indien för flera hundra miljoner dollar, enligt ett uttalande från den sydasiatiska nationens försvarsminister. Syftet är att kunna försvara landets maritima territorium. Indiens försvarsdepartement har enligt uppgift avböjt att kommentera affären.

Filippinerna är det första land som köper missilsystemet, som utvecklats gemensamt av Indien och Ryssland. Enligt det indiska försvarsdepartementet är missilsystemet "det snabbaste i världen".

Filippinernas försvarsmakt var en av de sämst utrustade i Asien

när president Rodrigo Duterte föregångare, Benigno Aquino, inledde ett relativt blygsamt moderniseringsprogram år 2012. Satt i relation till grannen Kinas satsningar utgör det inte något större resurstillskott.

Filippinerna är i slutfasen av ett femårigt projekt för att modernisera sin föråldrade utrustning, som inkluderar krigsfartyg från andra världskriget och helikoptrar som användes av USA under Vietnamkriget.

Till hö: Filippinernas försvarsminister Delfin Lorenzana. Foto: Tagailogo614 / Wikimedia Commons.

Minou Sadeghpour är verksam som styrelseledamot i Allmänna Försvarsföreningen, bevakar säkerhetspolitik, totalförsvar och utvecklingen i omvärlden.

USA:s militära dominans i Stilla Havet utmanas av Kina. Foto: U S Navy photo by Matthew Cavenaile.

Autokratierna utmanar demokratierna

*På det politiska området har Kina, liksom Ryssland, uppvisat nervositet över det växande antalet så kallade orangea revolutioner i omvärlden, då missnöje med ett auktoritärt styrelseskick har skapat social oro. De nämner särskilt Ukraina och Myanmar som farliga exempel, som inte får sprida sig, skriver **Ingolf Kiesow**.*

Rysslands krav på Nato får stöd av Kina och väcker frågan om Kinas roll på den eurasiska kontinenten. Den vapentekniska utvecklingen skapar instabilitet och Indien får en ny och viktig roll att spela.

Kina har sedan 2013 använt sina enorma ekonomiska resurser till att genomföra det så kallade BRI-projektet (Belt and Road – Initia-

tive), som går ut på att med nya transportleder och infrastruktur-anläggningar på vägen till Europa knyta samman länderna på den eurasiska kontinenten under kinesisk ledning.

På det militära området har Kina sedan 2015 visat en uttalad ambition att bli en global stormakt med närvaro på världens alla hav.

På det politiska området har Kina, liksom Ryssland, uppvisat nervositet över det växande antalet så kallade orangea revolutioner i omvärlden, i länder där missnöje med ett auktoritärt styrelseskick har skapat social oro. De nämner särskilt Ukraina och Myanmar som farliga exempel, som inte får sprida sig. Både Kina och Ryssland vill få större möjligheter att förhindra

Belt and Road Initiative försätter många länder i skuld till Kina. Foto: Dave Colman / Shutterstock.

sådana förlopp, vilket kräver att de får inflytande över sina grannländer, ett inflytande som man vill ska respekteras av väst.

KONTROLL ÄR STYRANDE

Kina och Ryssland har i en gemensam deklaration i mars 2021 gått till angrepp mot begreppet mänskliga rättigheter. De sade sig vilja gemensamt bekämpa "Colour revolutions" och skydda den politiska säkerheten. Individens rättigheter måste vägas mot andra medborgares gemensamma rättigheter till en högre levnadsstandard och livskvalitet. Inblandning i andra staters inre angelägenheter med återopande av mänskliga rättigheter måste upphöra.

Dessa principer har Kina och Ryssland framfört i olika FN-organ, särskilt i kommissionen för mänskliga rättigheter, och fått stöd av ett sextiotial stater, mest diktaturer

och fattiga länder. Vad den nya tolkningen av begreppen mänskliga rättigheter och demokrati innebär i praktiken har tydliggjorts av Ryssland genom insättande av trupp för att kväva det begynnande upproret i Kazakstan (med öppet stöd av Kina) och Kinas stöd till militärjuntan i Myanmar (med öppet stöd av Ryssland).

BEGRÄNSA OCH MOTVERKA

USA:s president Joe Biden har efter sitt tillträde fortsatt sin företrädarens försök att begränsa Kinas och Rysslands inflytande, och han fokuserar på att få omvärlden att agera för att skydda mänskliga rättigheter och demokrati. Bland annat höll han en video-konferens i december 2021 med statscheferna för världens alla demokratiska länder för att diskutera "försvar mot auktoritarianism" samt hur man ska kunna bemöta och bekämpa

korruption och främja respekten för mänskliga rättigheter.

Den 4 februari 2022 upprepade Rysslands och Kinas presidenter i ett gemensamt uttalande sina utrikesministrars kritik av västs syn på demokrati och mänskliga rättigheter.

Ännu viktigare var att de i sitt gemensamma uttalande kungjorde att de motsätter sig varje utvidgning av Nato, och att de underkänner de principer om gemensamt försvar som Nato står för. Kina ger sitt stöd till Rysslands krav på en ny säkerhetsordning i Europa medan Ryssland stödjer Kinas krav på Taiwan.

UKRAINA OCH ASIEN

Maktkampens globala karaktär uppmärksammades i Europa redan när Ryssland i slutet av 2021 inledde en militär uppladdning utmed

Ukrainas gränser och kom med krav på en ny europeisk säkerhetsordning. Detta väckte oro i väst. Man frågade sig om den ryska upp-laddningen kunde vara inledning till en samordnad aktion mellan Ryssland och Kina. Skulle Kina till exempel finna tiden vara inne för att agera mot Taiwan? Ett nytt kallt krig hade redan börjat ta form mellan Kina/Ryssland och väst, men samordnat militärt agerande på båda sidor av den europeiska kontinenten var något som man inte hade varit beredd på och inte stod enad för att motstå.

Det värsta inträffade inte. Däremot kan man ana en farlig utveckling i vad som på vissa håll beskrivs som civilisationernas kamp. Den beteckningen framstår som mindre överdriven genom det gemensamma uttalandet av Kinas och Rysslands presidenter om de internationella relationerna inför öppnandet av vinterolympiaden i Beijing 2022.

JÄRNVÄGAR OCH SKULDER

Vietnam har börjat köpa vapen från Japan och USA för att öka sin förmåga att stå emot Kinas krav på att ta över öar i Sydkinesiska havet. Övriga länder i Sydostasien försöker i olika grad att upprätthålla en avvaktande attityd till Kinas växande inflytande.

Till Kinas ambitioner hör ett stort projekt för att knyta samman alla länder på den sydostasiatiska halvön med Kina. Enligt planen ska en delsträcka till Laos förbindas med delsträckor i såväl Vietnam och Thailand som Malaysia.

I planen ingår att skapa en transportled genom Myanmar med en järnväg och en landsväg samt både en gas- och oljeledning från sydvästra Kina till en ny hamn vid Indiska Oceanen. Projektet kom under 2021 att bli måltavla för gerilla-attacker strax efter att en

militärjunta hade tagit makten i Myanmar. Juntan försökte också kväsa den demokratiska oppositionen med våld. Myanmars skulder till Kina har blivit så stora att landets ekonomi nu är hårt ansträngd, och juntan har blivit beroende av Kinas välvilja. I gengäld får juntan stöd mot den interna oppositionen med vapen, övervakningskameror och avlyssningsutrustning. Kina försvarar också juntan mot kritik i FN och andra internationella organ.

USA har fortsatt försöken att begränsa Kinas och Rysslands inflytande.

I december 2021 invigdes en järnvägssträcka från den kinesiska gränsen till Laos huvudstad Vientiane och nu har också Laos fått problem med att sköta sina lånebetalningar. Både Thailand och Malaysia har visat växande ovilja mot att dra på sig stora lån för att delta i sina delar av det kinesiska järnvägsprojektet för Sydostasien. Det har tills vidare stannat av utan att delarna har kunnat knytas samman med varandra.

KINA SATSAR MARINT

Kina publicerade redan 2015 en vitbok om försvaret, som angav en ny inriktning. Vitboken fokuserar på strategiska frågor och innehåller två kapitel som väckt särskilt intresse. Ett handlar om förberedelser för väpnad konflikt och talar om ett "aktivt försvar" med flottan som en "sjömak i världens alla hörn". Ett särskilt kapitel behandlar omvandlingen av den maritima strategin från försvar av kring-

liggande vatten till djuphavsförsvaret samt strategisk (både nukleär och konventionell) avskräckning och motangrepp.

Kina har allt sedan dess varit i färd med en omfattande modernisering med marin inriktning. Den tar sig bland annat uttryck i byggandet av en ny generation robotjagare, fler och modernare ubåtar, en ny typ av tungt amfibieflygplan ("världens största") samt ett nytt hangarfartygsbaserat radarspaningsflygplan med Early Warning Radar.

Det rör sig om offensiva vapensystem. Två nya hangarfartyg är dessutom redan i drift, ett tredje började byggas under 2020, och ett fjärde planeras. Nya typer av tunga transportflygplan, lufttankningsflygplan, landstigningsfartyg och försörjningsfartyg är också under produktion.

SVÅRIGHETER FÖR USA

Ända sedan det andra världskriget, då Japan anföll Pearl Harbor, har USA:s befolkning ansett det nödvändigt att militärt dominera västra Stilla havet. Ingen makt ska kunna upprepa vad Japan gjorde då.

Under senare år har USA, av ekonomiska skäl, haft svårt att hålla takten med Kinas snabba uppbyggnad av sin flotta. Den amerikanska militärledningen talar om hur man håller på att bli underlägsen Kina i västra Stilla havet och om sitt behov av medel för att finansiera anskaffning av nya vapen. I kongressen möter Joe Biden samtidigt växande krav på nedskärningar i militärbudgeten från delar av sitt eget parti.

HYPERSONISKA MISSILER

Hösten 2021 avslöjade amerikansk radarspaning att Kina har utfört ett experiment med regelrätt – och i princip förbjuden – rymdkrigsföring. En tung bärraket hade skjutit upp

en hypersonisk glidarmissil i stratosfären. Missilen lösgjordes, varefter den flög i bana runt jorden och landade på en förutbestämd plats i Kinas ökenområden.

Genom att färdas med minst fem gånger ljudets hastighet samt kunna utföra höjd- och sidomanövrar kan en sådan glidarmissil bara med svårighet upptäckas med radar. Den kan inte heller följas så att motmedel kan sättas in. På det viset kommer USA:s hela dyrbara missilförsvar över Stilla havet inom kort att ha blivit verkningslöst – åtminstone temporärt och tills man har lyckats ta fram egna snabbare missiler och bättre radarsystem samt bättre sensorer. Läget förvärras av att även Ryssland har utvecklat hypersoniska vapen, något som är ett problem i Europa.

USA:S ALLIERADE RUSTAR

Japan har oroats av att den amerikanska tekniken sackar efter och har under 2021 övergivit sina planer på att köpa det så kallade *Aegis Ashore*-systemet för sitt missilförsvar. Nu överväger Japan att satsa på egen utveckling av vedergällningsvapen och ett system med elektromagnetiska kanoner ("rail guns") som ska kunna skjuta ut projektiler med hypersonisk hastighet och träffa inkommande missiler, även sådana som flyger med hypersonisk hastighet.

Denna utveckling hos länder med bilaterala försvarsavtal med USA är ett utslag av en tendens, som också har börjat märkas hos länder i Europa, nämligen viljan att minska sitt beroende av amerikansk militär materiel. Både Japan och Sydkorea har börjat planera för utvecklingen av egna hangarfartyg, ubåtar och stridsflygplan. Australien utvecklar egna hypersoniska missiler, liksom Indien, som också säljer egentillverkade supersoniska

kryssningsmissiler till Filippinerna och Indonesien.

INDIEN OCH KINA

Den ideologiska rivaliteten mellan Kina/Ryssland och väst har ökat ett annat och gammalt motsatsförhållande med historisk bakgrund, nämligen det mellan Indien och Kina.

De sista resterna av den neutralitetspolitik som bedrivits sedan självständigheten 1947 har nu övergivits.

När Indien anfalls av Kina 1962 måste det överge sin tidigare pacifistiska politik, som hade gjort att landet nästan stod utan militärt försvar. Sovjetunionen och Kina befann sig vid denna tid i en bitter kamp om inflytandet över den världskommunistiska rörelsen. Det gjorde att Indien fick köpa vapen och teknik från Sovjetunionen och även erhöll ett betydande bistånd. Därmed vann Sovjetunionen ett växande inflytande i Indien.

Vänskapen har fortsatt att bestå efter Sovjetunionens upplösning, trots de förändrade förutsättningarna, och Ryssland bistår fortfarande Indien med utveckling av hangarfartyg, strategiska kärnvapenbärande ubåtar, stridsflygplan och hypersoniska missiler. Det ryska stödet till Indiens försvar har kunnat passera rätt obemärkt, åtminstone hittills. Det är anmärkningsvärt, eftersom Kina framstår som en rival till Indien genom att fortsätta att göra anspråk på områden inom Indiens territorium

utmed gränserna i Himalaya och öka sin närvaro i Indiska Oceanen på Indiens bekostnad.

När kinesiska styrkor trängde in på indisk mark i provinsen Ladakh i maj 2020 väckte det minnen av gränskriget 1962 och känslor av förödmjukelse och rädsla. De sista resterna av den neutralitetspolitik som bedrivits sedan självständigheten 1947 har nu övergivits. 2021 deltog Indien på amerikansk inbjudan i en videokonferens på statschefsnivå tillsammans med Australien och Japan inom ramen för *The Quadrilateral Security Dialogue* (QUAD) för att diskutera ett gemensamt agerande mot vad man kallar Kinas alltmera aggressiva uppträdande i regionen.

SAMMANFATTNING

Växande ideologiska motsättningar i både Asien och Europa skapar osäkerhet på den eurasiska kontinenten, liksom växande nationalism i Asien och nervositet i Ryssland och Kina inför så kallade *Colour Revolutions* i grannländerna. Osäkerheten förstärks av satsningar på teknisk utveckling av nya vapen, särskilt vapenbärare med förmåga att bära massförstörelsevapen.

Ingolf Kiesow är ambassadör.

Ingolf Kiesow. Foto: Privat.

Snabb seger för talibanerna

Motivation har varit en avgörande faktor för talibanernas seger. Foto: Department of Defense photograph by Lt. j. g. Joe Painter / RELEASED / Flickr.

När talibanernas slutoffensiv successivt tog fart under 2021 lade de afghanska soldaterna helt enkelt ned sina vapen och vägrade att slåss längre. Det finns till och med indikationer på att talibanerna själva var överraskade över hur snabbt regeringssidans motstånd föll ihop.

Jan Hallenberg

”Fråga från journalist: Är det nu oundvikligt att talibanerna tar över Afghanistan?

President Biden: Nej, det är det inte.

Fråga: Varför?

President Biden: Därför att – de afghanska trupperna har 300 000 välutrustade soldater – lika välutrustade som någon armé i världen – och ett flygvapen mot omkring 75 000 talibaner. Det är inte oundvikligt.¹

Det ovan citerade uttalandet från president Joe Biden, fem veckor innan Afghanistan föll till talibanerna i augusti 2021, är ett exempel på en utomordentligt

missvisande analys av en amerikansk president om det längsta krig som USA någonsin har deltagit i. Hur kunde det komma sig att presidenten hade så fel? Denna artikel avser att söka ge några av de viktigaste svaren på denna fråga. Författaren har uppfattningen att det finns många orsaker till det som framför allt var ett långvarigt engagemang från USA:s sida för att bygga en stat som, för det första, aldrig mer skulle vara utgångspunkten för en terroristattack riktad mot USA, och, för det andra, en stat som var stabil och hade demokratiska anslag.

S om inledning måste en bild av Afghanistan, samt dess historia och utvecklingsnivå, kort tecknas. Det land som USA ingrep militärt i, och som Washington sedan försökte påverka i grunden, hade

¹ “Remarks by President Biden on the Drawdown of U.S. Forces in Afghanistan,” The White House, 2021-07-08, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/07/08/remarks-by-president-biden-on-the-drawdown-of-u-s-forces-in-afghanistan/> (2022-01-16). Översättning av författaren.

TEMA: Exit Afghanistan

år 2001 en av världens lägsta utvecklingsnivåer. Afghanistans historia kännetecknas också av att landet varit en svag centralstat, som genom tiderna haft svårt att verkligen kontrollera landet utanför huvudstaden.² Dessutom har Afghanistan genom historien gjort starkt motstånd mot stormakter som försökt att betvinga den afghanska staten, från England vid två tillfällen under 1800-talet, till Sovjetunionen mellan 1979 och 1989. Ingen av dessa militära expeditioner slutade väl för den anfallande parten. Det är mycket osannolikt att denna historia spelade någon roll för de amerikanska beslutsfattarna då de beslutade sig för gå in i Afghanistan och över åren beslöt att fortsätta uppdraget i landet. Det verkar dock troligt att större insikter om Afghanistans historia och kultur hade varit att föredra som underlag för de amerikanska besluten i och om Afghanistan under 20 år.³

En första faktor som förklarar USA:s misslyckande är att supermakten försökte bygga en stat som skulle fungera ungefär som USA självt, en modern demokrati med en levnadsstandard som Afghanistan bara kunde drömma om. Ett exempel på detta är att USA också sökte bygga en militärmakt som i stor utsträckning skulle likna den i Förenta staterna. Förenklat uttryckt skulle denna militärmakt ha en modern, välutbildad och stark armé och dessutom ett starkt flygvapen. Dessa mål med den militära uppbyggnaden är mycket svåra att uppfylla i ett land på Afghanistans utvecklingsnivå. Det finns ett antal rapporter som klargör att en hög procent av de soldater som tränades var illiterata. Enligt en rapport från 2013 var bara 50 procent av de afghanska soldaterna läskunniga, ett problem som USA aldrig lyckades lösa.⁴

En andra förklaringsfaktor till den afghanska statens svaghet är den oerhörda korruption som kännetecknade alla aspekter av det officiella Afghanistan, inklusive militärmakten. Det faktum att befälhavare på olika nivåer i

landets militärmakt, bl a tenderade att lägga de löner som skulle gå till soldaterna i egna fickor, var inte ägnat att öka soldaternas lojalitet till sina befälhavare eller till den stat de hade att förvara. Korruptionen var också ett problem som de amerikanska myndigheterna, trots försök, inte lyckades bemästra.⁵

De båda ovan nämnda problemen ledde till att när talibanerna under 2021 på allvar började trycka på de afghanska regeringsstyrkorna militärt så fanns det, och här kommer det tredje problemet, mycket litet lojalitet kvar bland de stridande förbanden för vare sig deras befälhavare eller för en statsledning som inte förmådde hantera korruptionen i landet.

För det fjärde är det mycket som tyder på att talibanerna, efter det att de ingått ett avtal med USA om amerikanskt tillbakadragande av alla militära styrkor under 2021, på ett skickligt sätt tryckte på de afghanska regeringsstyrkorna ute i de olika baser där de befann sig. Denna kampanj från talibanernas sida innehöll både löften om stöd om soldaterna lade ned sina vapen, och hot om olika typer av bestraffningar mot soldaterna själva eller mot deras familjer om soldaterna inte gav med sig.

En femte faktor, som rimligen spelade en viktig roll till varför regeringsstyrkorna i slutändan

inte var förmögna att försvara den afghanska staten, är en oerhörd besvikelse över USA:s agerande främst under de sista två åren av Afghanistankriget. I februari 2020 ingick USA ett avtal med talibanerna om att under 2021 dra tillbaka alla amerikanska militära styrkor från landet. Under de förhandlingar som ledde fram till detta avtal deltog inga representanter för den afghanska regeringssidan. Den sista spiken i kistan ur detta perspektiv kom sannolikt när de amerikanska militära styrkorna i början av juli 2021 definitivt övergav sin viktigaste militära bas i Afghanistan, den väldiga flygbasen Bagram. Evakueringen av de amerikanska

” Det land som USA ingrep militärt i, och som Washington sedan försökte påverka i grunden, hade en av världens lägsta utvecklingsnivåer 2001.

² Barfield, Thomas: *Afghanistan: A Cultural and Political History*, Princeton University Press, Princeton och Oxford 2010. Rubin, Barnett: *Afghanistan From the Cold War Through the War on Terror*, Oxford University Press, Oxford och New York 2013.

³ Carter Malkesian: *The American War in Afghanistan: A History*, Oxford University Press, New York och Oxford 2021.

⁴ Op Cit. Rubin, Barnett, se not 2, särskilt s. 227, 247.

⁵ Chayes, Sarah: *Thieves of State: Why Corruption Threatens Global Security*, W.W. Norton, New York och London 2014; Chandrasekaran, Rajiv: *Little America: The War Within the War for Afghanistan*, Alfred A. Knopf New York 2012.

Afghanistan har utgjort en imperiernas grav. Foto: U S Army photo by Elisabeth Fraser.

styrkorna genomfördes unilateralt, utan att några officiella amerikanska representanter i förväg meddelat afghanerna detta. Vilka soldater vill slåss för en allierad som sviker och överger en, och slåss för en egen regering som är närmast bottenlöst korrumpad och oförmögen att styra landet?

Allt detta medförde att när talibanernas slutoffensiv successivt tog fart under 2021 lade de afghanska soldaterna helt enkelt ned sina vapen och vägrade att slåss längre. Det finns till och med indikationer på att talibanerna själva var överraskade över hur snabbt regeringssidans motstånd föll ihop.

Den allra djupaste förklaringen går kanske att finna i Carter Malkesians ord om de afghaner som gjorde motstånd mot USA och väst: *"they fought for Islam and resistance to occupation, values enshrined in Afghan identity."*⁶ Det land som USA ingrep militärt i, och som Washington sedan försökte påverka i grunden, hade en av världens lägsta utvecklingsnivåer 2001. Hur många motståndare som än dödades kom det alltid nya. Att vinna krig av detta slag är svårt, för att inte säga omöjligt, för en demokrati som strider i ett fjärran land.

Jan Hallenberg är professor och forskningsledare, vid Utrikespolitiska institutet.

⁶ Op cit., Malkesian, Carter, se not 3, s. 5.

Vad uppnådde USA och väst i Afghanistan?

Det första avgörande misslyckandet var övergången till statsbyggande. Kritiker skakade tidigt på huvudet åt ambitionerna att bygga en demokrati och rättsstat i ett land som inte var en nation utan ett feodalt samhälle som fungerade efter helt andra principer och saknade de erforderliga förutsättningarna.

Wilhelm Agrell

Den 15 augusti 2021 tog talibanerna över Kabul. Allt motstånd hade upphört och presidentpalatset behövde inte ens stormas, det var bara för de först anlända att kliva på, slå sig ner vid den före detta presidenten Ashraf Ghanis blankpolerade skrivbord. De nya makthavarnas posering på gruppfoto påminde om stormningen av Capitolium ett drygt halvår tidigare, allt medan den västliga ambassadpersonalen blixtevakuerades och lokalanställda kämpade för att komma med innan luftbron stängdes.

Vad hade då USA och dess västliga bundsförvanter uppnått under två decennier i Afghanistan, annat än övergivna baser, berg av utrustning och denna snöpliga final? För att ge ett möjligen mer nyanserat svar på den frågan är det nödvändigt att utgå från Afghanistaninsatsens successiva faser, vilka syften dessa hade och vad som gjorde att insatsen gång på gång utvidgades och förändrades.

Den västliga Afghanistaninsatsen började inte med en invasion utan snarast med det rakt motsatta. Två dagar efter 11 septemberattackerna 2001

redovisade de amerikanska myndigheterna för president Bush vilka handlingsalternativ som fanns att tillgå. Enligt general Franks behövde man 60 dagars förberedelser för ett storskaligt militärt ingripande. CIA erbjöd istället ett snabbspår för att sopa bort talibanerna (och därmed Al-Qaidas baser). Lösningen var att låta lokala bundsförvanter, krigsherrarna i den så kallade Norra alliansen, stå för stridsinsatsen på marken med massivt flygunderstöd från USA.

Denna strategi, som blev känd som ”det lätta fotavtrycket”, innebar att USA kunde genomföra operationen med ett minimum av egna styrkor och praktiskt taget utan egna förluster. USA var också kallsinnigt till Nato och erbjödanden om hjälp enligt artikel 5. Detta var en USA-ledd operation och inte en upprepning av 1999 års Kosovokrig med Nato-interna förhandlingar över varje bombmål. Den 7 oktober 2001 inleddes operationen och en dryg månad senare var allt i praktiken över sedan talibanerna själva plundrat Kabul för att sedan försvinna, till synes spårlöst.

Den 20 december 2001 antog FN:s säkerhetsråd en resolution om att inrätta en internationell säkerhetsstyrka

Samhällsbyggandet i Afghanistan byggde i hög grad på en illusion. Foto: Maximum Exposure PR / Shutterstock.

i och kring Kabul. Styrkan fick beteckningen ISAF, *International Security Assistance Force*, och kännetecknades främst av vad den inte var. Den var således inte en traditionell fredsbevarande insats och varken en EU- eller Nato-insats utan en tillfällig säkerhets-skapande styrka av närmast symboliskt slag. Det mest iögonfallande var att ISAF saknade allt amerikanskt deltagande. Den hade ursprungligen Storbritannien som lead nation och general Franks var bestämd motståndare till att amerikanska förband skulle ingå och till tanken på att styrkan skulle få verka utanför Kabul-området. Under 2002 bestod denna symboliska styrka av 4 000 personer, medan den amerikanska kontingenten i *Operation Enduring Freedom* (OEF) i sydöstra Afghanistan hade en numerär på 8 000.

Den amerikanska Afghanistanpolitiken gick under denna period ut på att man inte skulle låsas fast i någon fredsbevarande eller statsbyggande uppgift. Resurserna koncentrerades istället till det kommande andra Irakkriget. Inte heller ISAF hade något egentligt fredsbevarande eller statsbyggande uppdrag, annat än i form av den symboliska närvaron i och kring själva huvudstaden. Som själva namnet angav

skulle de internationella styrkorna endast assistera de afghanska myndigheterna att upprätthålla ordning och säkerhet i det mycket begränsade operationsområdet.

I februari 2003 lade Natos dåvarande generalsekreterare Lord Robertson förslaget att alliansen skulle ta över ansvaret för ISAF-operationen. Robertson hänvisade visserligen till vikten av att stoppa narkotikaflödet och människosmugglingen, men det verkliga syftet var ett annat. Tidigt 2003 stod det klart att Nato som allians inte skulle sluta upp bakom USA i ett nytt krig mot Irak och att Frankrike och Tyskland direkt motsatte sig kriget.

Att ta över ISAF var ett sätt att ge ett skadskjutet Nato en ny uppgift att samlas kring och hjälpligt lappa över splittringen bland västmakterna. Vad man samtidigt åstadkom eller inte åstadkom i Afghanistan var ur detta perspektiv sekundärt.

Under de följande åren var ISAF, trots att operationen nu leddes av Nato, fortfarande i huvudsak en angelägenhet för de europeiska alliansmedlemmarna, medan USA blev allt djupare engagerat i upprorsbekämpningen i Irak. Ökade ambitioner och ett successivt försämrat

säkerhetsläge i främst de södra och östra delarna resulterade i att ISAF-operationen stegvis utvidgades till att omfatta hela Afghanistan.

Men ISAF-operationen ändrade också fokus till statsbyggande ambitioner, symboliserade av de *Provincial Reconstruction Teams* (PRT) som de olika deltagande länderna tog ansvar för och som syftade till återuppbyggnad eller snarare uppbyggnad av afghanska säkerhets- och samhällsinstitutioner.

Ännu 2005 angav Natos operationsplan att terroristbekämpning inte var en uppgift som skulle lösas av ISAF. Att det ändå blev så återspeglade inte något medvetet skifte utan en utveckling som tvingades på ISAF genom talibanrörelsens återkomst och alltmer utbredda närvaro.

2009 skedde ett abrupt skifte. USA tog nu bokstavligen talat kommandot över ISAF, som i fortsättningen kom att ledas av samme amerikanske general som var chef för Operation Enduring Freedom (OEF). ISAF blev på detta sätt i ett slag transformerat till ett instrument för den nya strategi för aktiv upprorsbekämpning som dikterades av USA, och understöddes av massiva truppförstärkningar som överfördes från Irak. Det angivna syftet var att skära av det väpnade motståndet från dess bas i befolkningen och därmed ge de afghanska säkerhetsstyrkorna tid att med västlig hjälp kunna stå på egna ben, den målsättning som totalt kollapsade sommaren 2021.

Frågan vad USA och väst uppnådde i Afghanistan måste alltså delas upp och appliceras på de i många avseenden helt väsensskilda operationer som med mycket varierande målsättningar bedrevs i

Afghanistan under nära två decennier. De första faserna var i allt väsentligt en framgång, till och med en större framgång än vad många bedömare väntat. Istället för att övergå till ett utdraget gerillakrig tycktes den ursprungliga talibanregimen ha imploderat och lämnat fältet fritt för de forna krigsherrarna och deras feodalarméer, med en minimal västlig närvaro i bakgrunden.

Det första avgörande misslyckandet var övergången till statsbyggande. Kritiker skakade tidigt på huvudet åt

ambitionerna att bygga en demokrati och rättsstat i ett land som inte var en nation utan ett feodalt samhälle, som fungerade efter helt andra principer och saknade de erforderliga förutsättningarna. Västerländska regelverk, institutioner och utbildningsprogram blev lösa påhäng, kulisser som var dömda att rämna

när väl föreställningen var över.

Den storskaliga upprorsbekämpningen från 2009 var om möjligt ännu mer verklighetsfrämmande. Också här varnade många för det fullständigt orealistiska och kontraproduktiva i att tillämpa ett recept hämtat från kolonialkriget i Algeriet och Vietnamkriget. Ingen främmande interventionsmakt blir någonsin genuint omtyckt. Och ingen kommer i åtnjutande av befolkningens förtroende, därför att den främmande närvaron är tillfällig, något som slutligt bekräftades av den regimkollaps som minst av allt borde ha kommit som någon överraskning.

Wilhelm Agrell är professor.

Välkomna att söka bidrag för åtgärder som bidrar till stärkandet av Sveriges försvar och fredsbevarande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer.

Ansökningar kan göras under två perioder per år:
1 april – 1 september och 1 oktober – 1 mars

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

Det som syntes lugnt på ytan kunde vara bedrägligt. Foto: Jimmy Croona / Försvarsmakten.

ISAF 2002 – 2014

Sverige i Afghanistan

När USA började bomba Afghanistan i oktober 2001 hade man två tydliga och lågt satta mål: störa Al-Qaidas verksamhet i Afghanistan och minska talibanernas militära kapacitet. Redan i april 2002 lovade dock President Bush att förvandla Afghanistan till ett land fritt från terrorism, med en stabil regering, en ny armé och utbildning för både pojkar och flickor. Den i det första skedet begränsade målsättningen expanderade radikalt, utan mätbara riktmärken eller slutpunkt.

Simon Franzén

Rodric Braithwaite, Storbritanniens ambassadör i Moskva 1988 – 1992, beskriver i sin bok *Afgantsy: The Russians in Afghanistan 1979 – 1989* (2011) ryssarna som goda taktiker, men utan en genomförbar strategi: ”de vann striderna, men visste inte hur kriget skulle vinnas. Trots tio års kamp, politiskt och militärt, tvingades man till slut att dra sig ur landet.”

I likhet med den amerikanska armén i Vietnam besegrades den sovjetiska armén inte i Afghanistan. I stället berodde respektive misslyckanden, enligt Braithwaite, på felaktiga underrättelser, bedömningar och analyser. Båda länderna satte ouppnåeliga strategiska mål, och deras förhoppningar om en vänligt sinnad och stabil regim uppnåddes aldrig.

TEMA: Exit Afghanistan

Våra svenska soldater gjorde mycket för att bygga förtroende hos den afghanska befolkningen.
Foto: U.S. Army photo by SPC. Michael Zuk / The U.S. National Archives.

Historien, sägs det, har en tendens att upprepa sig.

I sin bok *The Afghanistan Papers: A Secret History of the War* (2021), den kanske definitiva skildringen om vad som gick fel i Afghanistan ur ett strategiskt perspektiv, beskriver Craig Whitlock en kavalkad av misstag, inkompetens, korruption och överoptimism.

När USA började bomba Afghanistan i oktober 2001 hade man två tydliga och lågt satta mål: störa Al-Qaidas verksamhet i Afghanistan och minska talibanernas militära kapacitet. Redan i april 2002 lovade dock President Bush att förvandla Afghanistan till ett land fritt från terrorism, med en stabil regering, en ny armé och utbildning för både pojkar och flickor. Den i det första skedet begränsade målsättningen expanderade radikalt, utan mätbara riktmärken eller slutpunkt.

När *International Security Assistance Force* (ISAF) skapades i december 2001, efter att talibanerna fördrivits från makten i Afghanistan, var Sverige snabbt ett av de länder som bidrog med personal.

Tio år efter det att ISAF påbörjade sitt uppdrag, plågades Afghanistan fortfarande av fundamentala problem, som USA inte kunde lösa. De afghanska säkerhetsstyrkorna kunde inte klara av sina uppgifter, talibanerna var fortsatt skyddade i Pakistan och korruptionen var endemisk. Statistik som användes av Obama-administrationen för att bevisa att landet trots allt gick i rätt riktning skulle flera år senare visa sig vara otillförlitlig och baserad på overifierade eller felaktiga data. Samtidigt ökade de civila dödsfallen under de fem åren (2009 – 2014) före ISAF:s avslut med 53 procent.

Amerikanerna, skriver Whitlock, ville dra sig ur Afghanistan men oroade sig för att landet skulle kollapsa om de gjorde det. Amerikanska soldater beskrev många afghanska styrkor som inkompetenta, omotiverade och korrumperade.

När ISAF till slut övergick till *Resolute Support Mission* (RSM) vid årsskiftet 2014 – 15 innebar det slutet för det största nationsbyggande projektet i USA:s historia. Det var, skriver, Whitlock, ett misslyckande.

När ISAF övergick till RSM minskade de internationella styrkorna i Afghanistan omedelbart. Sveriges bidrag, som mest tusen soldater, reducerades till en styrka på femton. Den amerikanska närvaron minskade med 90 procent jämfört med bara några år tidigare. Den svenska erfarenheten i Afghanistan speglar till stor del den övergripande bilden som Whitlock beskriver. Övergången till RSM var början till slutet för västs engagemang i Afghanistan, och är därför en lämplig brytpunkt när den svenska insatsen utvärderas. I mars 2017 publicerade Regeringskansliet rapporten "Sveriges samlade engagemang i Afghanistan under perioden 2002–2014 (SOU 2017:16)".

De svenska målsättningarna som utredningen identifierar är att minska fattigdomen och att skapa säkerhet och stabilitet, social och ekonomisk utveckling, ett demokratiskt samhälle, stärkt ställning för kvinnorna och trovärdighet för samt förmåga hos Sverige som deltagare i internationella insatser.

Av dessa anses målet att minska fattigdomen inte ha uppnåtts. Stora regionala skillnader existerade dessutom i hela landet. Även när det gällde målet om att uppnå säkerhet och stabilitet ansågs måloppfyllnaden som dålig. Beträffande social och ekonomisk utveckling, och skapandet av ett demokratiskt samhälle, samt en stärkt ställning för kvinnorna, sågs målen som till viss grad uppfyllda, men detta gällde för hela landet och inte specifikt det svenska området.

Det som Sverige som nation lyckades bäst med var att utveckla partnersamarbetet med Nato inom ramen för ISAF, där det enligt utredningen föreligger en tillfredsställande måloppfyllnad. Det är förvisso goda nyheter, och något som onekligen vidareutvecklats sedan 2014, bland annat genom värdlandsavtalet, vilket riksdagen godkände i maj 2016. Men det hjälpte inte Afghanistan.

Utredningen sågar en viktig komponent av den svenska "mjuka" diplomatin, nämligen biståndet, och beskriver hur varken det internationella eller svenska biståndet "tycks ha bidragit till en ökad afghansk förmåga att åstadkomma en effektiv fattigdomsbekämpning".

Sverige gav 14 miljarder under 19 år och i augusti 2021 kunde SVT publicera resultaten från Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). Gruppen konstaterar att "stora

biståndsvolymer och kriget mot terrorn tillsammans snarast bidragit till än motverkat korruption och underminerat all potential till hållbarhet". Detta var inte ett unikt svenskt problem, utan något som gällde i hela landet. Samtidigt kan EBA krasst konstatera att situationen i landet snabbt förvärrades när USA drog sig tillbaka.

Den militära insatsen i Afghanistan var i huvudsak koncentrerad till Mazar-e Sharif, där man från 2006 hade ledningsansvaret för ett *Provincial Reconstruction Team* (PRT). De fyra provinserna som ingick i PRT-MeS, hade tillsammans en yta nästan dubbelt så stor som Småland, med en befolkning på närmare 2,6 miljoner invånare. Det utökade militära ansvaret som det innebar att leda ett PRT var i linje med den försvarspolitiska inriktningen från 2004, där tonvikten lades på internationella insatser. Två år senare började man att fokusera på upprorsbekämpning (COIN), och 2010 ändrades insatsreglerna för att tillåta en mer proaktiv våldsanvändning. Problemet med COIN

påpekades av flera av de svenska fortsättningsstyrkorna (FS). FS21 (2011) ansåg konceptet olämpligt i Afghanistan, då afghanerna själva saknade förståelse för konceptet och FS22 ansåg att man saknade nödvändiga resurser, FS23 (2012) påpekade att ISAF höll på att gå från upprorsbekämpning till att i stället ge stöd till de afghanska styrkorna.

COIN-konceptet misslyckades, inte bara i PRT-MeS, utan i hela Afghanistan. Afghanistanutredningen konstaterar att COIN kräver långsiktighet därför att det tar tid att nöta ner en motståndare som strider okonventionellt och i allt väsentligt har ett folkligt stöd. Det kräver också större militära eller polisära resurser än vad som fanns i Afghanistan.

Den svenska erfarenheten i Afghanistan var inte unik, utan speglar på många sätt ISAF i stort. ISAF misslyckades med sina strategiska mål, och COIN genomfördes aldrig i den utsträckning eller med den tidsinsats som varit nödvändig. Långsiktigt innebar Sveriges deltagande i ISAF att man knöt sig närmare Nato, en process som fortsatt idag genom bland annat värdlandsavtalet, godkänt av riksdagen 2016.

Simon Franzén är officer vid ledningsregementet. Han har även avlagt kandidat- och masterexamen vid University of York och innehar en masterexamen i Euroasiatiska studier från Uppsala Universitet.

Den svenska civila insatsen

De civila biståndsinsatsernas framtidspotential försvagades av den polarisering i det afghanska samhället som bl a närvaron av utländsk militär bidrog till. Militären svarade med mer krigsinsatser när allt talade för att de väpnade motståndsgrupperna (bl a talibanerna) stärktes av den utländska militära närvaron och dess natträder och bombningar.

Bengt Kristiansson

Under 1990-talets första hälft tillbringade jag några år i FN-tjänst i Afghanistan. Vid den tiden var varje förflyttning inom landet en rejäl utmaning. Vägarna var få, dåligt underhållna och kontrollerade av miliser. Att rida över Hindu Kush eller att smyga in i bil via en "tribal area" var ofta enda möjligheten. Radio var enda sättet att kommunicera. Överallt syntes ruinrester och stridsvagnsvrak efter den sovjetiska ockupationen. Under det efterföljande inbördeskriget tilltog förödelsen.

Under 2000-talets första tio år reste jag många gånger runt i landet, anställd av Svenska Afghanistankommittén (SAK). Kontrasten kunde inte vara större. Vägar byggdes, mobiltelefoni och internet nådde stora delar av landet, in- och utrikesflygen kom igång och fungerade. Också på landsbygden syntes utveckling med byvägar, bevätnade fält, kliniker och sjukhus, nybyggda skolor och återuppbyggnad av förstörda byar. Säkerheten var initialt hygglig men försämrades gradvis.

Bistånd strömmade till Afghanistan efter 2001 från enskilda länder, EU, Världsbanken, FN och frivilligorganisationer. Insatserna syftade till återuppbyggnad, utveckling och demokratibyggnad. USA invaderade landet militärt och ledde också tillsammans med FN och inflytelserika afghanska intressegrupper (utom talibaner) utarbetandet av Bonn-avtalet, som skisserade utvecklingen efter talibanregimens fall. En president utsågs efter rådslag och valdes senare i allmänna val, liksom ett parlament. De första valen var politiska framgångar om än inte invändningsfria. USA

lierade sig med gamla krigsherrar som talibanerna jagat iväg, vilket minskade pashtunernas tidigare politiska dominans till förmån för tadjiker och andra minoriteter och etniska motsättningar blev med tiden synligare. Regimen etablerade nya ministerier och byggde (med varierande framgång) upp armé, polis och en rad samhällsinstitutioner.

SAK samarbetade med afghanska myndigheter och ministerier inte bara för programverksamheten utan också för att bistå vid utarbetandet av policy och strategier. Vidare utvecklades kontakter med både provins- och distriktsmyndigheter i områden där verksamhet bedrevs. Till många SAK-projekt finns lokala råd (shura), involverade i ägande och drift av skolor, kliniker, sjukhus, byprojekt etc. Att kommunicera med regim och myndigheter har för SAK inte varit uttryck för lojalitet med makten utan som ett medel att nå ut till en befolkning i behov av bistånd.

SAKs verksamhet var under perioden, liksom både tidigare och senare, mycket omfattande. Organisationen har fyllt många roller samtidigt. I hela sju provinser har SAK i princip fyllt rollen som landsting (region) avseende primärhälsovården. SAK har drivit klinikerna och sjukhusen i respektive provins och varit ansvarig för dem inför befolkning och myndigheter. Stora och långsiktiga insatser har gjorts inom barn- och mödrahälsovård, t ex utbildning av barnmorskor. SAK har också ofta varit den enda resursen för rehabilitering av människor med funktionshinder. När det gäller utbildning har SAK fungerat som kommun, eller kanske socken, och är ansva-

Afghanska kvinnor rättssäkerhet är utsatt liksom flickors möjligheter att utbilda sig. Foto: Maximum Exposure PR / Shutterstock.

rig för hundratals skolor i avlägsna områden. Inom landsbygdsutvecklingen har organisationen fungerat som länk mellan lokala byrå, finansörer och myndigheter, den har byggt kompetens och vattenledningar samtidigt. SAK har som arbetsgivare varit både skola, universitet och något av ett brukssamhälle. Många är de som gått vidare till att arbeta inom företag och myndigheter.

De civila biståndsinsatsernas framtidspotential försvagades av den polarisering i det afghanska samhället som bl a närvaron av utländsk militär bidrog till. Militären svarade med mer krigsinsatser när allt talade för att de väpnade motståndsgrupperna (bl a talibanerna) stärktes av den utländska militära närvaron och dess nattdräder och bombningar. Totalt sett var det internationella ekonomiska biståndet "generöst" men den huvudsakliga kostnaden förbrukades av militären. På den civila sidan nådde bara en bråkdel av de uppgivna anslagen fram till Afghanistan. Stora penningströmmar gick tillbaka till givarländerna i ett system av underleverantörer. För USA:s del kvarstod bara några få procent till civila insatser.

Den internationella militärens distribution av kontanta medel till sina allierade krigsherrar banade väg för en skenande korruption, som också biståndssamhället bidrog till, särskilt i städerna. Avsaknaden av stöd till uppbyggnaden av statsapparaten i initialskedet var också förödande och uppkomna skador kunde aldrig riktigt kompenseras, när insatserna väl svängde.

Trots dessa problem kunde ändå otvetydiga framsteg noteras under åren 2002 till 2021. De skedde trots

att talibanerna under hela 2010-talet ryckte fram och hotade framstegen inom skolundervisning, utbildning, flickors och kvinnors rättigheter men också försöken att utveckla ett demokratiskt samhälle. Den förra regimens institutioner kom att genomsyras av korruption och förmådde inte ingjuta förtroende, hopp eller trovärdighet. Talibanernas snabba segertåg förvånade omvärlden. Många i Afghanistan såg med klarare blick på vad som pågått länge och hyste förväntningar därefter. Med talibanernas återkomst till makten finns en ny fara att beakta för utvecklingen. Förutom talibanernas tilltagande repressiva, fundamentalistiska, anti-shiitiska och misogyniska politik finns nu också de omfattande effekterna av världssamfundets sanktioner och restriktioner. Afghanska tillgångar har frysts, bankväsendet saknar pengar och staten kan inte betala löner till miljontals anställda. Fattigdom, svält och död följer i spåren och rapporteras i antal drabbade, som överstiger vad våldet skördat de senaste två decennierna. Hitintills har man varit oförmögen att enas om en mekanism för att avlöna de många afghaner som arbetar inom sjuk- och hälsovården och undervisningsväsendet. Om några av de senaste 20 årens stora och betydelsefulla utvecklingsinsatser ska bli bestående måste lösningar på dessa problem omedelbart hittas. Nu bestraffas Afghanistans befolkning när måltavlan är den talibanska regimen.

Bengt Kristiansson är f d generalsekreterare i SAK, docent i barnmedicin, f d klinikchef Drottning Silvias Barnsjukhus i Göteborg, Han har arbetat i Etiopien, Jemen och Jordanien med Rädda Barnen, FN och Världsbanken.

Svårlösta spänningsfält i Medelhavet

*Spänningarna i Medelhavet har väckt oro i Europa, och Tyskland har gjort försök att medla mellan Turkiet och Grekland. Samtidigt är Italien, Malta och Spanien oroade av Frankrikes hårda ställningstagande i regionen. De är beroende av bra relationer med alla de involverade länderna och ser därutöver en ökad splittring bland Natoländerna i Medelhavet som en möjlighet för Ryssland att flytta fram sina positioner ytterligare, skriver **Gunilla Herolf**.*

I hög grad styrs Europas säkerhetspolitiska agenda av globala aktörer, men därutöver påverkas kontinenten också av en rad aktörer och olösta konflikter i Europas närhet. Till detta kommer de spänningar som finns mellan vissa EU- och Nato-länder, och som ofta samverkar med de externa problemen.

ÖSTRA MEDELHAVET

I Medelhavsområdet är situationen speciellt komplicerad. I den östra delen råder sedan många år en konflikt mellan Turkiet och Grekland i Cypernfrågan. Efter gasfynd i regionen har därtill också energifrågan blivit aktuell, vilket ökat intensiteten i de redan pågående konflikterna om de exklusiva ekonomiska zonerna (EEZ). I området finns dessutom konflikter relaterade till geopolitiska maktanspråk som de mellan, å ena sidan Turkiet, och,

å den andra, Egypten och Förenade Arabemiraten. En ytterligare faktor är att USA:s minskade närvaro i området ger utrymme för andra aktörer.

Den senaste akuta krisen inleddes 2020 när ett turkiskt forskningsfartyg, åtföljt av örlogsfartyg, startade borrhningar inom ett omtvistat område. Grekland svarade med att skicka stridskrafter och så även Frankrike, som stödjer Grekland i konflikten och anklagar Nato för att vara partiskt till Turkiets fördel. Vissa skärmytslingar ägde också rum innan situationen lugnade ner sig. I september 2021 ingick Frankrike och Grekland ett försvarsavtal riktat mot Natolandet Turkiet, en unik händelse inom Nato.

Mellan Frankrike och Turkiet finns motsättningar i en rad frågor, men också en geopolitisk konkurrens

mellan två starka länder med intressen i Medelhavet. Frankrike har dessutom varit en av de starkaste motståndarna till ett turkiskt EU-medlemskap. En av de akuta kriserna uppstod efter att en fransk lärare 2020 halshuggits av en elev. Den följande franska kritiken mot islamistisk extremism sågs som en attack mot islam, och president Erdogan uttalade sig i grova ordalag om president Macrons mentala hälsa.

LIBYEN

I Libyen har en rad olika intressen och konflikter mellan delvis samma länder som i östra Medelhavet skapat en annan svårlöst knut av motsättningar. Den intervention som skedde 2011, efter franskt och brittiskt initiativ, ledde visserligen till att Libyens diktator Gadaffi avlägsnades och dödades, men

inbördeskriget fortsatte. I den västra delen fanns en av FN erkänd regering medan den östra dominerades av krigsherren Khalifa Haftar, men olika länders och krafter intressen stod och står fortfarande mot varandra.

I den västra delen har Italien under lång tid (genom företaget Eni) haft starka intressen i libysk olja, men för Italien gäller också att förhindra att Libyen blir ett centrum för flyktingar som via Italien vill komma till Europa. I den västra delen finns också Turkiet som 2020 hjälpte regeringen att slå tillbaka ett anfall från Haftar (stött av den ryska Wagnergruppen). Därmed nådde Turkiet också målet att få en stödjepunkt längre västerut i Medelhavet.

Ryssland förde under 2020 över stridsflyg till östra Libyen som stöd för Wagnergruppen, vilket underlättades av att ryssarna efter sitt stöd till president al-Assad nu har en flygbas i Syrien. Libyen ger Ryssland en maktposition att kunna påverka migrationen till Europa och generellt finns också,

liksom beträffande Turkiet, en önskan att utvidga sin maktsfär. Även Frankrike har sina intressen i den östra delen av landet, där man samarbetat med Khalifa Haftar, ett val som grundats på Haftars hårda linje mot terrorismen, som ju drabbat Frankrike hårt. Liksom Italien har Frankrike (genom företaget Total) intressen i libysk olja.

Efter en period av relativt lugn kunde en temporär regering för hela Libyen tillsättas 2020. Det val som planerades för december 2021 har dock fått skjutas upp efter en rad oroligheter och problem. Bl a opponerade sig många mot att huvudkandidaterna var Khalifa Haftar och Muammar al-Gadaffi son, Seif al-Islam Gadaffi.

Spänningarna i Medelhavet har väckt oro i Europa, och Tyskland har gjort försök att medla mellan Turkiet och Grekland. Samtidigt är Italien, Malta och Spanien oroad av Frankrikes hårda ställningstagande i regionen. De är beroende av bra relationer med alla de involverade länderna och ser därutöver en ökad splittring bland

Natoländerna i Medelhavet som en möjlighet för Ryssland att flytta fram sina positioner ytterligare.

De stora vapenaffärer som nu ingåtts (även av ekonomiska skäl) kan också leda till ökad instabilitet. Tyskland exporterar sedan länge till Turkiet, och Spanien har nu ingått ett större avtal med landet samtidigt som Frankrike ökar försäljningen till Grekland.

DEN STÖRRE BILDEN

Medelhavets strategiska betydelse bidrar också till konfliktnivån.

Ryssland agerar i en rad länder och inte bara med militära medel, som beskrivits ovan, utan också med civila. På Balkan har man i flera länder ökat sitt inflytande, ofta med avsikt att förhindra EU-medlemskap och i förlängningen är målet för alla aktiviteter att underminera den europeiska säkerhetsordningen.

Kina fortsätter med sin strategi att försöka dominera den globala ekonomiska marknaden. Med argumentet att man måste skydda de hamnar som man kontrollerar har man också ökat den militära

*Energitillgångarna i havet bidrar till den höjda spänningsnivån.
Foto: Roberto Binetti / Shutterstock.*

I Medelhavsregionen tilltar konfliktytorna. Källa: Flappiefh / Wikimedia Commons.

närvaron. Genom kommunikations- och investeringsprojekten Belt and Road Initiative (BRI) och 16 + 1 har Kina kunnat påverka länder i Medelhavsregionen. Det har skett bl a efter att värdländerna haft svårt att betala tillbaka lån som de tagit i Kina. Ett exempel på påverkan är då Grekland 2017 lade in sitt veto mot ett EU-uttalande om mänskliga rättigheter i Kina.

EU OCH NATO

Konflikter i Medelhavet påverkar givetvis också EU-samarbetet. De fransk-italienska relationerna var under flera år mycket dåliga, bl a eftersom den fransk- och brittisk-initierade interventionen i Libyen 2011 medförde en flyktingvåg mot Italien. Samtidigt kan man se hur gemensamma intressen inom andra områden för länder samman: 2021 slöt Frankrike och Italien det s k Quirinalavtalet, framför allt för att söka frigöra mer medel inom EU:s stabilitetspakt och därmed förbättra den finansiella situationen för de två länderna.

Konflikterna i Medelhavsområdet är inte bara svårlösta utan också allvarliga, såväl för Nato som för EU. EU:s idealistiska Barcelona-deklaration av 1995, om att skapa ett område av fred, stabilitet, delat välstånd och kulturell förståelse, är långt från verkligheten. EU:s politik

Problemen är ovälkomna då både EU och Nato är inne i en period då det krävs en hög grad av samsyn.

är med nödvändighet en kompromiss mellan medlemsländernas intressen, som ofta skapas av historiska relationer från kolonialtiden, handelsrelationer och inte minst behovet av energi.

För Nato är problemen likartade i det att enskilda medlemmars

politik försvårar enigheten. Turkiet, som ju enbart är medlem av Nato, för en expansiv politik bl a i Medelhavet och samarbetar i vissa frågor nära med Ryssland på ett sätt som upplevs som skadligt för Nato. Även Frankrike har varit mycket kritiskt mot samarbetet inom Nato och till och med anklagat organisationen för att vara "hjärndöd".

Problemen är speciellt ovälkomna med tanke på att både EU och Nato är inne i en period då det krävs en hög grad av samsyn. För EU:s del gäller det slutfasen av arbetet med den s k strategiska kompassen, som ska styra utvecklingen framöver och för Nato gäller det att stadfästa ett nytt strategiskt koncept. Men framför allt gäller det nu den akuta krisen med Rysslands press på Europa och Nato, som när detta skrivs är allvarligare än på många år och där enigheten är helt avgörande.

Gunilla Herolf är forskare och fil dr samt ordförande i Vårt Forsvars redaktionskommitté.

Ny tysk regjering foran viktige veivalg

*Kontinuitet i de overordnede prinsipper betyr ikke at den nye regjeringen vil videreføre Merkels utenriks- og sikkerhetspolitikk uten videre. Slik Merkel måtte håndtere en rekke uforutsette kriser, vil forbundskansler Olaf Scholz måtte svare på de internasjonale kriser som mest sannsynlig vil dukke opp på hans vakt. Tyskland er for stort til ikke å ta ansvar i Europa, skriver **Kate Hansen Bundt**.*

Tysklands nye forbundskansler, Olaf Scholz. Foto: OECD / Flickr (CC BY-SA 2.0).

Denne analysen ble skrevet i januar 2022 og favner derfor ikke de omfattende endringer Europa og Tyskland nå gjennomgår som følge av Russlands brutale angrep på Ukraina 24 februar 2022. Den europeiske sikkerhetsorden er rystet i grunnvollene av Putins angrepskrig og Tyskland har gjort omfattende grep i sin utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik. I en historisk tale til Forbunds- dagen søndag 28. februar varslet Forbundskansler Olaf Scholz et «tidsskille» i tysk etterkrigspolitik. De mest sentrale endringene han annonserte er disse:

- Tyskland fordømmer Putins angrepskrig i sterke ordlag. Ansvar er Putins alene.
- Tyskland slutter seg til alle de vestlige sanksjonene mot Russland, også å stenge russiske banker ute av betalingssystemet SWIFT.
- Tyskland sender våpenhjelp til Ukraina.
- Tyskland skal ruste opp sitt forsvar. Årlige forsvarsbudsjetter på over 2% av BNP. I tillegg setter regjeringen av 100 milliarder euro ekstra i et fond for å modernisere Bundeswehr.
- Tyskland skal gjøre seg mindre avhengig av russisk naturgass ved å hastebygge to mottaks- terminaler for flytende gass (LNG) og investere mer i fornybar energi.
- Den omstridte gassrørledningen Nord Stream 2 skal ikke settes i drift.

Med denne nye situasjonen i in- mente mener vi at analysen som følger, gir et godt bilde av de overordnede rammene for tysk utenriks- og sikkerhetspolitikk opp til nå.

Tysklands nye regjering av sosialdemokrater (SPD), grønne klimaforkjempere og liberale fridemokrater (FDP) møter krav om fornying på mange plan etter 16 år med Angela Merkel. Hvorvidt vi kan forvente store endringer i tysk utenriks- og sikkerhetspolitikk, gjenstår å se.

Sett fra Moskva er Tyskland det svakeste ledd i den vestlige lenken.

Tyskland er i realiteten en «status quo»-makt, tett vevet inn i de multilaterale institusjonene som etter to verdenskriger forankret landet i «det gode internasjonale selskap», sikret fred, økonomisk velstand og demokrati, med ameri- kanske sikkerhetsgarantier. Det multilaterale spor førte også frem til tysk enhet og er dypt forankret i etterkrigstysklands DNA. FN, OSSE, NATO og EU vil fortsatt være de rammer Berlin utformer sin sikkerhets- og forsvarspolitik innen. Det er derfor viktig for Berlin at disse forblir effektive problemløsere av tyske problemer. Og gitt Tysklands demografiske og økonomiske tyngde, vil spesielt EU og NATOs fremtidige utvikling, avhenge av Berlins politiske veivalg.

KONTINUITET OG ENDRING

Kontinuitet i de overordnede prinsipper betyr ikke at den nye regjeringen vil videreføre Merkels utenriks- og sikkerhetspolitikk uten videre. Slik Merkel måtte håndtere en rekke uforutsette kriser, vil forbundskansler Olaf Scholz måtte svare på de inter- nasjonale kriser som mest

sannsynlig vil dukke opp på hans vakt. Tyskland er for stort til ikke å ta ansvar i Europa. I regjeringsplatt- formen står det også at Tyskland skal føre en grønn og feministisk utenrikspolitik. Demokrati og menneskerettigheter skal ha forrang fremfor landets økonomiske egen- interesser. Det varsles en langt tøffere tone overfor autoritære regimer som Kina og Russland. Og i god tysk tradisjon søker regjeringen svar på egne problemer gjennom en mer aktiv europa- politikk.

Regjeringen lover en fordypet europeisk utenrikspolitik og vil arbeide for en europeisk «strategisk suverenitet», som ikke primært fremmes som et militært spørsmål, men et spørsmål om økonomi og teknologi. Det er heller ingen referanse til de ulike fransk-tyske våpenprogrammene, noe som kan indikere uenighet i det fransk-tyske forsvarssamarbeidet. Berlin taler nemlig for en ny «fredspolitik», herunder en ny, strengere lovgivning som vil begrense både tysk og europeisk våpeneksport betraktelig. Det faller ikke i god jord hos alle EU-partnere. I NATO forsikrer Berlin at de skal arbeide fremover mot målet om å bruke 2% av BNP på forsvaret, anskaffe bevæpnede droner og modernisere anskaffelses- praksisen av materiell. Likevel er det lite i regjeringsplattformen som taler for at Bundeswehr vil kunne tette de omfattende mangler militæret har til sjøs, lands og i luften med det første. Det er ikke planlagt noen ny Hvitbok for forsvaret, mens en ny nasjonal sikkerhetsstrategi diskuteres.

I NATO hevet man øyenbrynene over regjeringens beslutning om å delta som observatør ved FN- toppmøtet for atomvåpenforbud som eneste NATO-land, ved siden

Et tysk Tornado-jagerfly ved Büchel flyvåpenbase i Tyskland. Basen har huset amerikanske B-61-atombomber siden 2007. Foto: Alan Wilson / Flickr (CC BY-SA 2-0).

av Norge. Tyskland har ikke egne atomvåpen, men huser amerikanske US B-61 atombomber og har en flåte med gamle Tornado-jagerfly som kan anvende dem. Dette gir Tyskland plass i NATOs nukleære planleggingsgruppe. Men både hos De Grønne og i SPD er det viktige stemmer som ønsker å fjerne atomvåpnene fra tysk jord. De Grønne er tuftet på motstand mot atomvåpen (og kjernekraft) og har lite til overs for NATOs nukleære avskrekkingsdoktrine. Det samme gjelder venstrefløyen i forbundskansler Scholz' SPD. Begge partier har en sterk pasifistisk partibase og mange herfra, spesielt yngre, ble valgt inn i den nye Forbundsdagen. Her skal det minnes om at Tyskland har en «Parlamentsarme», hvor de folkevalgte har siste ord i ethvert tysk militært engasjement. Dette til

forskjell fra Frankrike, hvor landets militære settes inn umiddelbart etter Presidentens ordre.

At det allerede foregår en dragkamp mellom idealister og realister i den nye regjeringen, viser seg også når ord og fromme ønsker møter den tøffe virkeligheten NATO og Europa nå opplever. Putins krav til USA og NATO om sikkerhetsgarantier mot videre NATO-utvidelser og militær tilbaketrekning fra øst – som i realiteten vil endre den europeiske sikkerhetsorden – krever realpolitisk kløkt.

DET TYSKE RUSSLANDSPROBLEM

Tiden da Tyskland kunne sitte stille og la andre ta seg av forsvaret av Europa med unnskyldning om at tysk historie krevde militær tilbakeholdenhet, er for lengst

over. Det fikk Berlin en viktig påminnelse om da et syttitalls prominente Østeuropa-eksperter etter initiativ fra svenske Andreas Umland, trykket et brev i Die Zeit 16. januar, hvor de krevde en «fundamental korreksjon» av Berlins Russlandspolitikk. De skrev at Europas største økonomi, sentralt plassert i EU, NATO og det vestlige verdifelleskapet, hadde et spesielt ansvar for både å stå opp mot Russland og å støtte de land Moskva trakasserer. De er ikke alene om å spørre om Tyskland er i ferd med å undergrave «Vestens» felles posisjon og derav avskrekking overfor russisk maktbruk i Ukraina. SPDs tidligere utenriksminister Sigmar Gabriel sa i slutten av januar til tyske medier at han «skammet» seg over Europas rolle i Ukraina-konflikten. «Igjen over-

later vi prislappen for krig i Europa til USA», sa han og stilte spørsmål ved Tysklands prinsipielle nei til å sende våpen til konfliktområder. Han henviste til at de hadde gjort unntak tidligere under kampen mot IS, da de sendte våpen til kurdiske enheter i Nord-Irak. Hittil i Ukraina-krisen har Berlins posisjon vært meget reservert, mens Storbritannia, USA og andre har sendt defensive våpen til Ukraina. Tyskland har derimot gjentatte ganger blokkert Ukraina fra å kjøpe våpen fra NATO og forbudt andre allierte, som Estland, fra å videreselge våpen produsert i Tyskland, selv våpen fra det gamle DDR, som i det estiske tilfellet.

Berlin har også vært skeptiske til nye sanksjoner som å utestenge Russland fra det internasjonale

betalingssystemet SWIFT eller å stoppe den omstridte gassrørledningen Nordstream II. Det er lite som minner om den tøffe tonen utenriksminister Annalena Baerbock lovet overfor autoritære regimer som Russland og Kina til erstatning for «merkelismen», som hun hevdet alltid satte tyske økonomiske interesser foran menneskerettigheter og demokrati. Under sitt første besøk til Kiev og Moskva under krisen hadde hun lite i reiseveska utover en invitasjon til dialog mellom Ukraina, Russland, Frankrike og Tyskland innen det hittil resultatløse Normandie-formatet, initiert av Merkel etter annekteringen av Krim i 2014.

GASS OG ANTI-MILITARISME

Sett fra Moskva er Tyskland det svakeste ledd i den vestlige lenken

av motsvar til Putins militære knipetangsmanøver overfor Ukraina. Det har blant annet med gass, tysk anti-militarisme og historisk skyld å gjøre. For det første er Tyskland helt avhengig av russisk naturgass både for oppvarming og elektrisitetsgenerering etter Merkels famøse beslutning i 2013 om å legge ned tyske atomkraftverk, som fullføres i år. Deretter har regjeringen lovet å utfase kull innen 2030. For Europas industrielle stormakt, vil gass fra Russland – og Norge – være en avgjørende energibro til en karbonfri fremtid. Allerede i dag kommer mer enn halvparten (55%) av Tysklands gassimport fra Russland, brakt dit i rørledninger trukket gjennom Polen og Ukraina, samt gjennom Østersjøen i Nordstream I. Det er derfor nok rørledningskapasitet fra

Den tyske utenriksministeren Annalena Baerbock og sin russiske kollega Sergej Lavrov under et møte i Moskva 18. januar. Foto: Det russiske utenriksministeriet / Flickr (CC BY-NC-SA 2.0).

Russland til Tyskland uten Nordstream II.

Slik er det vanskelig å forstå at Berlin så langt har motsatt seg stans av en gassrørledning som ikke bare vil gjøre Tyskland enda mer avhengig av russisk gass, men også vil svekke Ukrainas betydning for Moskva som transittland og øke landets sårbarhet for russisk press. Tilstanden i det europeiske gassmarkedet viser at russisk markedsrett og tysk avhengighet allerede er for stor, og at Tyskland og Europa må sikre seg LNG-forsyninger for å øke sin energisikkerhet fremover. Til det trenger Tyskland å bygge mottaksterminaler for flytende gass. Dette ville også vært et viktig bidrag til europeisk autonomi og sikkerhet.

EUROPEISK SIKKERHET OG EU

I stedet har den lunkne tyske holdningen til nye sanksjoner mot Russland, gjort landets allierte i Baltikum og Øst-Europa enda mer pro-amerikanske og pro-NATO. De stoler ikke på Tyskland. Det er dårlig nytt for EU og ikke minst det franske EU-formannskapet som denne våren har tatt mål av seg om å styrke EUs sikkerhets- og forsvarspolitikken gjennom det såkalte «strategiske kompass». Til det trenger de enhet i EU og en aktiv tysk medvirkning. Men Tyskland synes å mangle et strategisk kompass. Tysk sikkerhetspolitikk savner en strategisk kultur og har vanskelig for å se militærmakt som et verktøy i utenrikspolitikken. Anti-krigsholdningen er sterk både i opinion og politisk etablissement. Forklaringen ligger i forrige århundre.

Lærdommen fra andre verdenskrig var «aldri mer» (krig)! Den etterlot samtidig en historisk skam og et skyldkompleks spesielt for nazistenes herjinger i øst, angrepet

på Sovjetunionen og de enorme tap av menneskeliv. At mange av de sovjetiske ofrene ikke var russere, synes ikke å påvirke den tyske Russlandsympatien. Denne er paret med takknemmelighet til Mikhael Gorbatsjov for gjenforeningen i 1990. For Forbundskansler Olaf Scholz' sosialdemokrater, var gjenforeningen også et resultat av Willy Brandts Østpolitikk fra 1970-tallet. Den åpnet for forsoning, dialog og handel med Sovjetunionen under slagordet «endring gjennom tilnærming». I SPD er troen på dialog og økonomisk samarbeid som endringsfaktor fortsatt stor, men som en av underskriverne av det nevnte oppropet til regjeringen uttrykte, så var Østpolitikken designet for en annen samtid, geopolitikk og strategisk virkelighet. Putins Russland er ikke Sovjetunionen.

En videreføring av den tradisjonelle Østpolitikken over hodet på øst-europeiske naboer som har helt andre historiske erfaringer med Moskva – og sovjetiske overgrep – vil svekke europeisk enhet. Uten enhet svekkes «Vestens» felles avskrekking, som mange mener er eneste svar en russisk leder som åpenlyst er aggressiv overfor naboland og destabiliserer den europeiske sikkerhetsorden, vil for stå. Det er vi blitt minnet på denne vinteren.

Kate Hansen Bundt er Generalsekretær i den norske Atlanterhavskomite og Tysklands-kjenner.

Foto: J_UK / Shutterstock
(OBS! Bilden är ett montage).

Frankrike ordförande i EU

*Frankrike har under de senaste åren starkt drivit på för att utveckla EU:s utrikes- och försvarspolitik. Man har varit en tydlig förespråkare för en rad nya försvarspolitiska initiativ som initierats, som den europeiska försvarsfonden (EDF), det permanenta strukturerade samarbetet (Pesco) och den europeiska fredsfaciliteten (EPF), skriver **Calle Håkansson**.*

Vid midnatt den första januari 2022 lystes Eiffeltornet symboliskt upp som EU:s flagga för att signalera starten på det franska ordförandeskapet av den Europeiska unionen. Ett ordförandeskap som har lovat att sätta försvars- och säkerhetspolitiken samt EU:s globala roll högt på den politiska agendan. Vid presentationen av ordförandeskapets prioriteringar betonade president Emmanuel Macron att vi ”måste gå från att vara ett Europa av samarbete innanför våra gränser till ett mäktigt Europa i världen, helt suveränt, fritt att göra sina egna val”.

STRATEGISK SUVERÄNITET

Redan vid president Macrons numera välkända linjetal om EU

vid Sorbonne-universitetet 2017 betonade han tydligt Europas behov att bli mer suveränt och oberoende i världspolitiken. Således är det inte förvånande att ett ”suveränt Europa” står högst på agendan för det franska ordförandeskapet under det första halvåret 2022. Denna ambition, som ibland också kan ta sig uttryck som sökandet efter strategisk autonomi, betonar ordförandeskapets roll, bland annat inom migrationspolitiken, för utvecklingen av EU:s försvars- och säkerhetspolitiska samarbete samt inom industri- och handelspolitiken.

FRANSKA PRIORITERINGAR

Frankrike har under de senaste åren starkt drivit på för att utveckla

EU:s utrikes- och försvarspolitik. Man har varit en tydlig förespråkare för en rad nya försvarspolitiska initiativ som initierats, som den europeiska försvarsfonden (EDF), det permanenta strukturerade samarbetet (Pesco) och den europeiska fredsfaciliteten (EPF). Att vidareutveckla dessa och andra initiativ kommer således att vara i fokus när president Macron och EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen står som värdar för ett stort försvarspolitiskt EU-toppmöte i mars 2022 för att ytterligare staka ut riktningen för EU:s försvars- och säkerhetspolitiska utveckling. Detta toppmöte torde därmed få en stor betydelse för EU:s fortsatta utveckling, särskilt i ljuset av den ytterst allvarliga

President Macron har satt höga mål för det franska ordförandeskapet i EU. Foto: Frederic Legrand - COMEO / Shutterstock.

situation som vi ser i och med Rysslands explicita hot mot den europeiska säkerhetsordningen.

Det franska ordförandeskapet kommer också särskilt att fokusera på de utrikespolitiska relationerna till tre områden – Afrika, västra Balkan samt den indo-pacifiska regionen. Relationen till Afrika ses som en av de viktigaste geopolitiska utmaningarna för Europa och har kopplingar till säkerhet, ekonomisk utveckling och migration.

Frankrike driver på för en ökad europeisk försvarsintegration. Foto: USA-Reiseblogger / Pixabay.

Frankrike har också varit starkt militärt involverad i framför allt Sahelområdet och har numera som mål att tydligare "europeisera" de militära insatserna i Afrika. Under våren kommer dessutom också ett toppmöte mellan EU och Afrikanska Unionen att hållas i avsikt att stärka relationerna mellan Europa och Afrika. Beträffande västra Balkan, en region där spänningarna har ökat, kommer det också att hållas ett toppmöte i juni 2022.

I den indo-pacifiska regionen, där viktig teknik, komponenter och värdekedjor utvecklas, intensifieras nu de geopolitiska spänningarna, vilket gjort att regionen ökat i betydelse för EU. Under hösten 2021 presenterade EU sin första indo-pacifiska strategi för att stärka och utveckla (de geopolitiska) banden till regionen. Frankrike kommer därför under ordförandeskapet att organisera ett utrikesministerforum med ett tydligt

försvars- och säkerhetspolitiskt fokus, vilket samlar medlemsstaterna, Europeiska kommissionen och partnerländerna i det indo-pacifiska området. Frankrike vill dessutom stärka EU:s marina militära närvaro i regionen, vilket också understryks i EU:s indo-pacifiska strategi.

Frankrike driver tydligt på idéerna om strategisk autonomi.

EU:S STRATEGISKA KOMPASS

Arbetet med färdigställandet av EU:s nya strategiska kompass kommer troligtvis vara tydligast i fokus för Frankrike på det försvarspolitiska området. Kompassen kan ses som ett inriktande och dimensionerande dokument för EU:s

utrikes- och säkerhetspolitik med målsättning att tydligare operationalisera ambitionerna i EU:s globala strategi från 2016. Kompassen är därmed tänkt att styra EU:s mål inom området för de närmaste fem till tio åren och avses bidra till att stärka unionens ambitionsnivå, särskilt när det gäller krishantering, motståndskraft, kapacitet och partnerskap.

En rad nya långtgående förslag på EU-nivå ligger nu på bordet i förhandlingarna. Förslagen innefattar bland annat en ny typ av snabbinsatsstyrka, möjligheterna till både snabbare och flexiblere mandat för EU:s militära insatser, en rymdstrategi för försvar, stärkandet av EU:s ledningskapacitet, förbättring av EU:s underrättelseförmågor samt stärkandet av de politiska och militära banden till Nato. Frankrike ämnar sålunda under ordförandeskapet att fortsätta driva på för att

den strategiska kompassen ska bli så ambitiös som möjligt.

Dokumentet kommer att färdigställas under våren 2022 och ledarna har som mål att godkänna kompassriktningen vid det ovan nämnda Europeiska rådets möte i slutet av mars 2022. Här kan vi också se en koppling och synergier till arbetet med att ta fram ett nytt så kallat strategiskt koncept i Nato, vilket ska ske vid Madrid-mötet i juni 2022.

INDUSTRIELLT SAMARBETE

I en tidsålder som också definieras alltmer av geoeconomiska konflikter så blir industri- och handelspolitiken än tydligare kopplade till den maktpolitiska arenan. Frankrike som starkt driver tanken på strategisk autonomi (eller suveränitet) vill därför bland annat se över EU:s olika strategiska beroenden av kritiska produkter och

värdekedjor samt utveckla EU:s industri- och handelspolitik för att möta dessa utmaningar.

Frankrike kommer också att stötta och driva på det försvarsindustriella arbetet inom EU. EU-kommissionen kommer likaså under det första kvartalet 2022 att presentera ett nytt paket för att främja forskning, teknisk utveckling och innovation samt att minska EU:s strategiska beroenden av kritisk teknik och värdekedjor inom säkerhets- och försvarssektorerna.

SVERIGES ORDFÖRANDESKAP 2023

Dessa nya mål och drivkrafter kan få stark bäring på det svenska ordförandeskapet i EU våren 2023. I det så kallade trioprogrammet mellan Frankrike, Tjeckien (som tar över ordförandeskapet andra halvåret 2022) och Sverige betonades det bland annat just att EU och Europa, i och med det allt

osäkrare säkerhetsläget, måste ta mer ansvar för sin egen säkerhet.

För Sverige är det därmed viktigt att vara proaktivt och framåtriktat under det kommande året i diskussionerna om EU:s framtid och i relation till den säkerhetspolitiska utvecklingen av unionen. Likaså är det i och med Frankrikes allt större inflytande inom det europeiska samarbetet, och särskilt inom försvars- och säkerhetspolitiken, också viktigt att samarbeta mer och tydligare med Frankrike för att få inflytande och styra den politiska inriktningen av EU.

***Calle Håkansson** forskar om europeisk försvars- och säkerhetspolitik vid institutionen för Globala Politiska Studier på Malmö Universitet samt vid Utrikespolitiska institutets Europaprogram.*

MÖTESPLATS SAMHÄLLSSÄKERHET

31 MAJ - 1 JUNI 2022 PÅ KISTAMÄSSAN

ATT MÖTAS FÖR ETT SÄKRARE SVERIGE HAR ALDRIG VARIT VIKTIGARE

LÄS MER HÄR

Huvudpartner

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Partner

Länsstyrelserna

Mediapartner

Arrangör

EASYFAIRS
Visit the future

AFF deltar med utställningsmonter och personal.

F-35 gör entré i Finland

Anskaffningen av F 35 innebär ett förmågelöft för Finlands flygvapen. Foto: U S National Guard photo by Mercedee Wilds.

*Kommer Finlands samarbete med Sverige att försvåras eller försämrats jämfört med dagsläget när det gäller verksamheten i och kring luftförsvaret? Det korta svaret är att det i nuläget inte finns några tecken på att så skulle vara fallet, skriver **Robin Häggblom**.*

I december 2021 blev resultatet klart rörande den finska jaktplans-upphandlingen som under beteckningen HX pågått ett antal år. Resultatet är knappast en överraskning för tidskriftens läsare. Amerikanska Lockheed Martin F-35A vann med viss marginal före Boeing F/A-18E Super Hornet (med EA-18G Growler störflygplan inkluderade i erbjudandet) och Saab JAS 39E Gripen (med GlobalEye radarspaningsplan). Dassault Rafale C och Eurofighter Typhoon föll på "skall-kraven", att de inte uppfyllde de preciserade finska

kraven och nådde aldrig den slutliga utvärderingen.

Affären har av naturliga orsaker skapat stort intresse i Sverige, och utfallet har väckt vissa frågor kring framtiden för det finska flygvapnet i stort och samarbetet med Sverige i synnerhet. Av den orsaken är det av värde att bekanta sig med vad de officiella dokumenten och företrädarna för Flygvapnet och upphandlande myndigheter säger.

UPPHANDLINGEN

En tilläggsbudget om ungefär 103 miljarder SEK som sträcker

sig fram till 2030 anslogs utanför den ordinarie budgeten för anskaffningar (flygplan, utrustning och beväpning), själva upphandlingen och infasningen av det vinnande anbudet. Därefter ska flygplanet användas inom ramarna för nuvarande försvarsbudget och då specifikt den del av budgeten som i nuläget går till Hornet-flottan. Det gäller också personalkostnader och andra kringkostnader.

Den finska utvärderingen gick helt på vilken förmåga de offererade paketen erbjöd, i och med att pris-lappen på dessa var densamma.

Det har väckt frågor om Gripen inte kunde spela på kostnaden som antas vara ett av planets fördelar. Svaret är ”nej”, låga kostnader ger ändå fördelar i den här typen av omvända anbudsförfaranden då de innebär att man satsar på andra delar av paketet. I ett läge när enskilda robotar har åttasiffriga prislappar är det en reell risk att det uppstår brist på vapen i krigstid, och i det skedet har av naturliga skäl ett billigare alternativ en ökad förmåga. Noteras kan också att när det finska flygvapnet lyfte orsakerna bakom valet av F-35 så var det stora antalet flygplan (64 i likhet med Saab och Boeing) och det stora vapenpaketet två saker som lyftes fram. Som parentes kan nämnas att vapnens värde ligger på 16,3 miljarder SEK, vilket kan jämföras med att Saabs paket låg på ”över 17,6 miljarder SEK”. När man tar i beaktande att de amerikanska vapnen ofta är något billigare än sina europeiska motsvarigheter är antalet vapen troligen ungefär jämbördiga.

På många sätt har Finlands val av F-35A ekon av valet av F/A-18C Hornet i början av 90-talet. Även den gången vann ett flygplan som av många sågs som det mest kapabla men samtidigt potentiellt för dyrt. Mycket av kritiken kring F-35 baseras på de omfattande problem utvecklingen av planen haft, och missar lätt det faktum att de senaste åren varit något av en vändpunkt. Med början från och med januari i år har planet helt ersatt F-16 i det norska flygvapnet, och de finska flygplanen kommer att levereras med den hårdvarustandard som version 4 av F 35 förutsätter. Det finns utan tvekan osäkerhetsfaktorer kopplade till beslutet att köpa in en standard som inte finns färdigutvecklad här

och nu, men i motsats till vad F-35:s belackare ofta påstår så gällde det i praktiken alla flygplan som offererades, då inget jaktplan idag flyger med den hårdvara och mjukvara som den förväntas ha 2030.

I slutet av 2025 kommer det första flygplanet att rulla av produktionslinjen.

VÄGEN FRAMÅT

Kommer Finlands samarbete med Sverige att försvåras eller försämrats jämfört med dagsläget när det gäller verksamheten i och kring luftförsvaret? Länderna har i nuläget deltagit i varandras större flygövningar, ofta med jaktplan baserade på den andres baser, och i så kallad Cross-Border Training där flygplan opererar från hemmafält och möts i lufterummet över Nordkalotten. Det korta svaret är att det i nuläget inte finns några tecken på att så skulle vara fallet. I diskussioner med Lockheed Martin har bolagets representant förnekat att det t ex skulle vara aktuellt med begränsningar på vilka baser – finska eller svenska – som planet kan baseras på. F-35 kan också dela med sig av sin lägesbild via Link 16 på samma sätt som Hornet och Gripen kunnat, så inte heller där kommer läget att förändras. Den riktigt djupa integration som vissa hoppats på ifall Finland valt JAS 39E Gripen, där finska plan skulle kunnat betjänas av svensk markpersonal vid baseringar i Sverige, är inte möjlig, men även hittills har både mark-, flyg-, och

marina förband som deltagit i övningar i respektive land haft sin egen logistik med sig, varför det snarare handlar om att vissa möjligheter som inte funnits hittills inte heller i fortsättningen kommer att finnas.

Vägen framåt för det finska flygvapnet är att i slutet av 2025 kommer det första flygplanet att rulla av produktionslinjen, och samtidigt kommer en första grupp flygare att få så kallad typskolning i USA. 2028 kommer den första av två flottiljer att ha konverterat och nått *Initial Operational Capability* (IOC) -standard, som i praktiken innebär att utrustning och träning möjliggör jaktuppdrag. Vid det laget kommer typskolningen också att ha flyttat hem till Finland. Valet att först fokusera på jaktuppdraget är baserat på bedömningen att Hornet kommer att vara en plattform att räkna med i attackrollen längre än den kommer att vara ett kapabelt jaktplan, varför F/A-18E Super Hornet och F 35-A under de följande tre åren kan komplettera varandra. 2030 kommer så även den andra flottiljen att ha konverterat, och då kommer också *Full Operational Capability* (FOC) att ha uppnåtts.

Robin Häggblom driver den finlandssvenska försvars- och säkerhetspolitiska bloggen *CorporalFrisk.com*

Klimaendringer som risk multiplier

*Det er bred enighet om at klimaendringer ikke skaper konflikter direkte. Linken mellom klimaendringer og konflikt er indirekte, og andre faktorer slik som styresett, lokalmiljøets og landets kapasitet til å tilpasse seg klimaendringer, og stabilitetsnivået i samfunnet er viktige, skriver **Anne Funnemark**.*

Det er ikke lenger spørsmål om det blir klimaendringer og global oppvarming, men hvor kraftig klimaendringene blir, hvor varmt det blir, og hvilken følger disse endringene i verdens øko- og klimasystemer får.¹ Et sentralt spørsmål er hva slags konsekvenser klimaendringene får for konflikt og sikkerhet.

Klimaendringer skjer ikke i et vakuum, men sammen med og som en del av samfunnsutvikling både lokalt, nasjonalt og globalt. Konsekvensene av klimaendringer blir påvirket av politiske, økonomiske og sosiale systemer og varierer følgende avhengig av tid og sted.² Dermed er det vanskelig å isolere påvirkningen av klimaendringer

på konflikt og sikkerhet, og det har vært og fortsetter og være uenighet i forskningsfeltet.³

Noe vet vi derimot. Det er bred enighet om at klimaendringer ikke skaper konflikter direkte. Linken mellom klimaendringer og konflikt er indirekte, og andre faktorer slik som styresett, lokalmiljøets og landets kapasitet til å tilpasse seg

¹ International Panel on Climate Change, 'Climate Change 2021: The Physical Science Basis: Summary for Policymakers' (IPCC, 2021).

² Florian Krampe, 'Climate Change, Peacebuilding and Sustaining Peace', 2019. Betsy Hartmann, 'Rethinking Climate Refugees and Climate Conflict: Rhetoric, Reality and the Politics of Policy Discourse', *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association* 22, no. 2 (2010): 233–46.

³ Vally Koubi, 'Climate Change and Conflict', *Annual Review of Political Science* 22 (2019): 343–60. Jan Selby, 'Positivist Climate Conflict Research: A Critique', *Geopolitics* 19, no. 4 (2014): 829–56.

klimaendringer, og stabilitetsnivået i samfunnet er viktige.⁴ Også ved klimaendringer vil politiske, økonomiske og sosiale systemer være essensielle i om, og hvordan, konflikt og usikkerhet utvikler seg.⁵ Klimaendringer ansees for å være en 'risk multiplifier' fordi det kan være med på å øke risikoen for konflikt og usikkerhet.

MENNESKLIG SIKKERHET

Forskningen finner at en av de viktigste måtene klimaendringer kan være med på å øke risikoen for usikkerhet og konflikt er gjennom å forverre livsgrunnlag og minske tilgangen til resurser.⁶ Dette er spesielt relevant på lokalt nivå, der forskning viser at for eksempel minskende avlinger som følge av høyere temperaturer eller ekstremvær kan være med på å øke spenning mellom folkegrupper og mellom bønder og gjeterne.⁷ Eksempler fra Sahel viser at pastoralister⁸ ofte tilpasser seg klimaendringer ved å endre migrasjonsmønstrene sine, og dermed kan ende i konflikt med bønder over resurser som vann og beiteområde.⁹

Dette eksemplet viser hvordan klimaendringer bidrar til økt trussel mot *menneskelig sikkerhet*, ved å intensifisere eksisterende eller

legge til belastninger på menneskers levebrød. Menneskelig sikkerhet favner bredere enn fysisk vold, er tett knyttet til menneskerettigheter og omfatter trusler som hjemløshet, sult og manglende tilgang til helsetjenester.¹⁰ Manglende menneskelig sikkerhet kan igjen være med på å skape lokale uroligheter og konflikter, som beskrevet over.

Fordi risikoen klimaendringer utgjør for sikkerhet og konflikt er indirekte og henger tett sammen med økonomiske, politiske og sosiale systemer, kan klimaendringer også være med på å gjøre svake stater svakere; stater som har skjøre økonomiske, sosiale og politiske systemer har ofte mindre resurser til å håndtere konsekvensene av klimaendringer, og klimarelatert usikkerhet oppstår derfor oftere i resursfattige stater eller stater som allerede opplever konflikt og usikkerhet.¹¹ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) viser for eksempel til hvordan åtte av ti av de mest multilaterale fredsoperasjonen i 2018 var i områder svært utsatt for klimaendringer.¹²

MELLOMSTATLIGE KONFLIKTER

Om fokuset flyttes over på klimaendringer og mellom-statlige

⁴ Sebastian van Baalen and Malin Mobjörk, 'A Coming Anarchy?: Pathways from Climate Change to Violent Conflict in East Africa', 2016. Koubi, 'Climate Change and Conflict'.

⁵ Hartmann, 'Rethinking Climate Refugees and Climate Conflict'. Carol Cohn and Claire Duncanson, 'Women, Peace and Security in a Changing Climate', *International Feminist Journal of Politics* 22, no. 5 (19 October 2020): 742–62, <https://doi.org/10.1080/14616742.2020.1843364>.

⁶ van Baalen and Mobjörk, 'A Coming Anarchy?: Pathways from Climate Change to Violent Conflict in East Africa'. Kheira Tarif, 'Climate Change and Violent Conflict in West Africa: Assessing the Evidence', 2022, 24.

⁷ Kheira Tarif and Anab Ovidie Grand, 'Climate-Related Peace and Security Risks in Africa', 2021, <https://www.accord.org.za/conflict-trends/climate-related-peace-and-security-risks-in-africa/>.

⁸ En spesifikk form for husdyrhold som innebærer migrasjon: <https://snl.no/pastoralisme>

⁹ NUPI and SIPRI, 'Climate, Peace and Security Fact Sheet Sahel' (NUPI, 2021), https://www.nupi.no/nupi_eng/Publications/CRISTin-Pub/Climate-Peace-and-Security-Fact-Sheet-Sahel.

¹⁰ UNDP, ed., *Human Development Report 1994* (New York: Oxford Univ. Press, 1994).

¹¹ Halvard Buhaug, 'Climate Change and Conflict: Taking Stock', *Peace Economics, Peace Science and Public Policy* 22, no. 4 (2016): 331–38.

¹² Krampe, 'Climate Change, Peacebuilding and Sustaining Peace'.

konflikter er spørsmål rundt konfliktpotensialet til grense-overskridende vassdrag og global oppvarming i Arktis ofte fremhevet. Igjen blir det spørsmål om konkurranse over ressurser som minsker (eller øker, som er tilfelle i Arktis) grunnet klimaendringer, i kontekster hvor et lands gevinst ofte blir sett på som et annet lands tap. Et potensielt isfritt Arktis som

følge av global oppvarming øker mulighetene for sivil og kommersiell aktivitet i området, etterhvert som nye ressurser blir tilgjengelig. Goodman et al forespeiler at et høyere aktivitetsnivå i Arktis kan øke muligheten for misforståelser og spenning mellom stater, og omfang og oppskalering av gråsoneoperasjoner.¹³

Samtidig har man sett færre konflikter over vassdragenes ressurser under klimaendringer, enn det som har blitt forespeilet.¹⁴ Istedenfor har økt oppmerksomhet rundt hvordan mennesker og stater er avhengig av økosystemer som krysser politiske grenser i flere sammenhenger ført til teknisk samarbeid og delingsavtaler.¹⁵ Arktis fortsetter også å være en

¹³ Sherri Goodman et al., 'Climate Change and Security in the Arctic', 2021, 23.

¹⁴ Se for eksempel 'Aaron Wolf on Transboundary Water Conflict and Cooperation', New Security Beat (blog), 30 November 2018, <https://www.newsecuritybeat.org/2018/11/aaron-wolf-transboundary-water-conflict-cooperation/>.

¹⁵ Se for eksempel the Charter of the Water of the Senegal Treaty (signed 28 May 2002). Available at: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/4462>

Klimaendringene påvirker sikkerhetsbildet også for Finland, Norge og Sverige.
Foto: Wikimaps / Pixabay.

NORGE

Oslo

SVERIGE

Stockholm

FINLAND

Helsingfors

København

relativt fredelig del av verden, hvor samarbeidet mellom de arktiske statene, til tross for noen spenninger, er karakterisert av en høy grad av institusjonalisering.¹⁶

DET STØRRE SIKKERHETSBILDET

Selv om koblingen mellom klimaendringer og konflikt er indirekte og kontekstspesifikk, påvirker klimaendringer fortsatt sikkerhetsbildet, også for de nordiske landene. Klima og klimaendringer må tas med i betraktningen når det jobbes for finne løsninger på konflikter. FN:s sikkerhetsråd har siden 2009 inkludert klima- og sikkerhetsspesifikt språk i resolusjoner om fredsbevarende styrkers mandater og landsituasjoner.¹⁷

Det er fortsatt mennesker som starter konflikter – ikke klima.

Denne utviklingen vitner om et økende behov for forståelse av hvordan klimaendringer spiller inn i konflikt- og sikkerhetssituasjoner, for at stater skal kunne fortsette å være aktive bidragsyttere både militært i fredsbevarende operasjoner og sivilt som bidragsyttere i fredsmekling.

Den endrede sikkerhetssituasjonen i Arktis vitner videre om at kunnskap om klima-relaterte sikkerhetsutfordringer er høyst relevant også for en mer snever konseptualisering

av nasjonal sikkerhet. Mange av ressursene i Arktis – slik som fiskebestander, handelsruter og turisme¹⁸ – er transnasjonale. Som Rowe et al og Goodman et al argumenterer, gjør dette at samarbeid og informasjonsdeling mellom de arktiske landene blir enda viktigere i årene fremover for å unngå misforståelser og spenning.¹⁹ Samarbeid mellom landene vil også kunne legge til rette for en holistisk tilnærming til Arktis som vektlegger økosystemets transnasjonale natur. En slik tilnærming vil kunne gi sikkerhetsmessig fordeler for alle de arktiske statene ettersom det kan føre til bedre ivaretagelse av naturen og naturressurser og mindre nullsumspill, slik man for eksempel har sett ved staters samarbeid over transnasjonale vassdrag.

Oppsummert ser vi at selv om klimaendringer er en kontekstuell faktor som indirekte kan være med på å forme sikkerhetsbildet, er det fortsatt mennesker som starter konflikter – ikke klima. Noen av de viktigste tiltakene for å unngå klima-relaterte sikkerhetsutfordringer blir dermed å forsterke kunnskapen om hvordan klimaendringer virker inn på og endrer menneskers og staters avgjørelser og atferd, samt å videreutvikle internasjonale regimer og prosesser der utfordringer kan håndteres.

Anne Funnemark er vitenskapelig assistent ved NUPI, hvor hun jobber med tematikken klima og sikkerhet.

Rättelse till nummer 1

I föregående nummer av Vårt Försvar stod felaktigt i en artikel att "Energimyndigheten är den myndighet som ansvarar för elberedskapen i landet".

Här kommer en rättelse.

Många olika aktörer har ansvar för en trygg elförsörjning. Ansvarsfördelningen är relativt tydlig, men varierar litet beroende på vilken fråga som hanteras, vilket gör att den ibland missuppfattas, eller uppfattas som otydligare än den är.

Centrala myndigheter inom elberedskapen, som vid sidan av ansvariga branschaktörer och enskilda elanvändare, har olika ansvar och roller är Svenska kraftnät, Energimyndigheten, Strålsäkerhetsmyndigheten, Energi-marknadsinspektionen och Elsäkerhetsverket.

Svenska kraftnät har som elberedskapsmyndighet och stamnätsoperatör en central och viktig roll för utvecklingen av den framtida elberedskapen. Energimyndigheten har vid sidan av ett övergripande energiberedskapsansvar även bl a ansvar för utveckling av förbrukningsdämpande åtgärder inom elförsörjningen.

Redaktionen

¹⁶ Elana Wilson Rowe et al., 'A Governance and Risk Inventory for a Changing Arctic', 2021, 12.

¹⁷ Tarif and Ovidie Grand, 'Climate-Related Peace and Security Risks in Africa'.

¹⁸ Rowe et al., 'A Governance and Risk Inventory for a Changing Arctic'. Goodman et al., 'Climate Change and Security in the Arctic'.

¹⁹ Rowe et al., 'A Governance and Risk Inventory for a Changing Arctic'.

Förvaltning i kris och krig

*En nyligen slutförd utredning om hur det civila försvaret bör ledas i fred och krig har föreslagit viktiga förändringar i vårt förvaltningssystem under krig och förberedelser för krig. Det sker i form av planeringsansvar redan i fred och gäller förslag om att införa s k sektorsmyndigheter på central nivå, skriver **Björn Körlof**.*

Vad innebär vår förvaltningsmodell? För att kunna besvara frågan bör frågan ställas vad den svenska förvaltningsmodellen innebär.

Först måste sägas att det råder stor skillnad mellan förvaltningsmodellens sätt att fungera under förhållanden som avser kris i fredstid och krigsförhållanden eller när beredskapen höjts för krigsfara. Här behandlas dessa två relativt tydligt, så att skillnaden mellan dem ska framgå. Vårt förvaltningssystem fungerar nämligen påtagligt olika under dessa olika förhållanden.

REGERING OCH MYNDIGHETER

En viktig skillnad gäller förhållandet mellan, å ena sidan, regeringen och de statliga myndigheterna och, å den andra, det kommunala självstyret i regioner och primärkommuner. Vårt förvaltningssystem innebär att myndigheterna har en självständig roll i förhållande till

regeringen. Självständigheten innebär att de endast ska följa lagar och förordningar. Vill regeringen åstadkomma någon förändring av en myndighets verksamhet måste den antingen stifta lag ihop med riksdagen eller, med stöd av lag, ändra i någon förordning. En enskild minister kan därför inte beordra någon myndighet att göra någonting (s k ministerstyre).

KOMMUNALT SJÄLVSTYRE

Vår grundlag (Regeringsformen, RF) känner inte till någon situation i fredstid som skulle ge stöd för någon sorts generell undantagstillstånd. En pandemi, en omfattande brand, en översvämningssituation et cetera ska alltså hanteras av kommuner, regioner och statliga myndigheter med stöd av de författningar som är i kraft när sådana händelser inträffar. På grund av det kommunala självstyret är i fredstid sjukvården en regionansvarsfråga,

och räddningstjänsten en primärkommunal ansvarsfråga. Därför är vårt ansvarssystem uppbyggt så att Socialstyrelsen inte får ingripa i regionernas hantering av sjukvården. Det finns dock en möjlighet för en länsstyrelse att överta ansvaret för räddningstjänst i fredstid vid ett allvarligt händelseförlopp.

FÖRVALTNINGSSYSTEMET

Under pandemin och även under flera stora brandförlopp blev därför en svaghet i vårt förvaltningssystem uppenbar: att det saknas möjligheter för en central myndighet att med ett nationellt perspektiv för ögonen överta ansvaret och leda de insatser som krävs. Under pandemin borde det således ha funnits möjligheter för Socialstyrelsen att vara ansvarig krisledande myndighet och att med direktiv rätt kunna leda och samordna all hälso- och sjukvård i landet. Någon sådan rätt finns

Tydliga ledningsförhållanden krävs oavsett om det råder fred, höjd beredskap eller krig. Foto: Edaen / Wikimedia Commons.

emellertid inte i fredstid. Det som regeringen kunde göra var att söka få regionerna att göra olika saker genom att sätta "ösa" pengar över dem med olika villkor. Med stöd av den kommunala självbestämmanderätten behandlade likväl regionerna olika aspekter av pandemin på olika sätt. Dessutom fanns inte någon lag som kunde ge kommuner, polisen och i möjlig-het att beordra inskränkningar i rörelsefriheten för medborgarna. Efter viss tvekan stiftades en lag som i omgångar fick förlängas tidsbegränsat.

Vid tillämpning av räddningstjänst-lagen har dock länsstyrelserna möjligheter att överta ansvaret för olika insatser i fredstid, något som ger den statliga sektorn möjlighet att agera mer enhetligt, eftersom länsstyrelserna är myndigheter underställda regeringen. Här finns dock en svaghet i vårt förvaltnings-system vad avser benägenheten

att vänta länge med att överlåta ansvaret från den kommunala räddningstjänsten. Den svagheten finns också i vårt förvaltnings-system, således att det inte finns en central krisledande myndighet

Inrättande av en civil högre regional ledningsnivå, som civilområden föreslås.

inom detta område. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har inte denna roll. Många menar att vårt räddningstjänst-system är för splittrat och att en samordnad statlig räddningstjänst under en central myndighet vore rätt.

I krigstid eller vid höjd beredskap uppstår emellertid ett annat rätts-läge som ger flera centrala statliga myndigheter andra rättsliga verktyg att besluta om olika för totalförsvarets verksamhet viktiga ändamål.

HÖJD BEREDSKAP

Det gäller till exempel Socialstyrelsens rätt att genom direktiv styra över hela vårt lands hälso- och sjukvårdssystem. Motsvarande gäller även inom andra viktiga samhällsverksamheter som till exempel transporter, energiförsörjning m fl. Dessutom inträder en viktig inskränkning av den kommunala självbestämmanderätten vid höjd beredskap. Det är länsstyrelsernas rätt att ge direktiv för kommunal verksamhet som avser samordning av totalförsvarets verksamhet.

De myndigheter som kan få ett sådant ansvar vid höjd beredskap måste ha en planering klar för hur

de då ska agera. De måste också ha en sådan krigsorganisation att de kan leda nationell verksamhet under krig och höjd beredskap.

NYHETER PÅ GÅNG

En nyligen slutförd utredning om hur det civila försvaret bör ledas i fred och krig har föreslagit viktiga förändringar i vårt förvaltningssystem under krig och förberedelser för krig. Det sker i form av planeringsansvar redan i fred och gäller förslag om att införa s k sektorsmyndigheter på central nivå. Det innebär att de bör få en tydlig roll vad gäller planering för krig inom en hel samhällssektor och ett motsvarande ansvar att leda verksamhet inom en hel sektor under höjd beredskap. De sektorer som föreslås ledas på detta sätt omfattar i allt väsentligt de viktigaste samhällsverksamheterna. Utredningen har emellertid också försiktigt föreslagit att sådana sektorsmyndigheter skulle kunna få en roll vid ledning även under fredstid. Förslaget i denna del

skulle i hög grad innebära en förändring av vårt förvaltningssystem.

Utredningen föreslår dessutom inrättandet av en civil högre regional ledningsnivå på den statliga sidan, s k civilområden. Denna ledningsnivå skulle omfatta sex territoriellt indelade områden, som skulle få samma områdesindelning som det militära försvaret. Dessa skulle få ansvar för planering av allt civilt försvar inom civilområdet och förbereda för krigstida verksamhet i samverkan med det militära försvaret. Även här föreslår utredningen försiktigt att civilområdeschefen skulle kunna få en roll vid ledning även i fredstid. Även detta skulle innebära en nyordning inom vårt förvaltningssystem, inte minst därför att all offentlig verksamhet, alltså även kommunernas och regionernas verksamhet vad gäller planering för krig, inordnas i ett tydligt ansvarssystem. Det kommer att ställa krav på en stor mängd

aktörer, inklusive näringslivet, att delta i planeringen och i utbildnings- och övningsverksamhet.

Om sektorsmyndigheter och civilområdeschefer får en roll även vid ledning under fredstida kriser är vi, kanske försiktigt, på väg att delvis förändra vårt förvaltningssystem. Det sker inte genom att ansvaret för en viss verksamhet i fredstid förändras men att vi, genom kraven inom civilt försvar, skapar förutsättningar för en ökad och intensifierad samverkansform även vid fredstida kriser. Vi skulle då utnyttja ett ledningssystem som har en sådan uthållig styrka och kompetens inom olika viktiga samhällsområden att de kan bidra till ett nationellt system för ledning även i fredstid, förutom de viktiga behoven under höjd beredskap och krig.

Björn Körlof är tidigare generaldirektör, riksdagsledamot och reservofficer.

*Att få ett praktiskt fungerande regelverk längs hela ledningskedjan är ett ansvar för statsmakterna.
Foto: Frankie Fouganthin
/ Wikimedia Commons.*

Ett nytt befälssystem

Trefälssystemet ger Försvarsmakten bättre förmåga att utöva sin kärnuppgift på alla förbandsnivåer.
Foto: Joel Thungren / Försvarsmakten.

*Krigsförbanden och stridsfälten blir alltmer komplexa och striden förs i ett allt högre tempo och i allt fler domäner ända ned till stridsteknisk nivå. Att hålla fast vid ett system där alla utbildas på samma sätt och där man startar som någon form av generell specialist är inte trovärdigt. Även om det system som benämndes Ny Befälsordning (NBO) fostrat en mycket duglig och mångsidig officerskår så möter det systemet inte krigets krav i framtiden, skriver **Jonny Lindfors**.*

”Varför? Hur drabbar det min löneutveckling? Måste jag gå en skola nu och får jag då förtur? Jag ska bli degraderad! Försvarsmakten uppskattar inte min långa och trogna tjänst! Räknas inte min kaptenutnämning och min kaptenkurs?”

Ovanstående rader ger exempel på de absolut vanligaste frågorna och initiala reaktionerna från nästan två tusen yrkesofficerare

som utbildades före 2005 och som inte gått igenom någon av de högre stabsutbildningarna.

Men det har även funnits exempel på andra reaktioner: ”Den beskrivningen passar in på mig. Kan jag bli konverterad till specialistofficer nu? Jag vill gå i pension med rätt grad!”

STARKA KÄSLOR

ÖB:s beslut om att fullfölja införandet av trefälssystemet och

med byte av grad för många NBO-officerare har skakat om yrkesidentiteten och väckt starka känslor.

För många blev beslutet en överraskning trots att beslut om införande togs för snart 15 år sedan, men då med valbara alternativ för individen.

Ett drygt halvår efter ÖB:s beslut kan jag konstatera att huvuddelen, men inte alla individer som omfattas av beslutet, rört sig framåt

i förändringskurvan från chock och ilska till att mer konstruktivt försöka orientera sig kring just sina individuella handlingsvägar. Det är väldigt positivt!

VARFÖR NU?

Men vilket är då svaret på portalfrågan – varför och varför just nu?

2008 beslutade Försvarmakten att byta system och införa två yrkesofficerskategorier. Där och då presenterades specialistofficeren som det nya och i vissa kretsar presenterades detta även som ett sätt att spara pengar på löner. Så är inte fallet!

Med tiden har det dock blivit tydligt att det i huvudsak är de yrkesofficerare som läst officersprogrammet på Karlberg som är nyheten. I ”huvudsak” därför att vi i Försvarmakten beskriver yrkesrollerna för officer och specialistofficer som ömsesidigt förstärkande, och på grund av att rollerna inte fullt ut kan jämföras med det tidigare NBO-systemet.

Av hänsyn och respekt för yrkesidentiteten, tillsammans med insikten om att man bör skynda långsamt in i ett nytt system, kom vi överens med fackliga parter att fasa ut det gamla systemet stegvis och låta NBO-officerare själva välja om man ville byta yrkeskategori och grad. Detta val har inneburit att vi inte följt de arbetssätt vi beskrivit att trebefälssystemet ska stå för.

”Men det är ju samma människor, med befintlig kompetens som ska byta grad i morgon. Varför blir det bättre?”

Svaret i korthet innebär att många NBO-officerare på löjtnants- och kaptennivå utför sådana arbets-

uppgifter och besitter sådana djupa kunskaper som är utmärkande för våra specialistofficerare.

Börjar vi leva i det system som vi beslutat oss för och benämner oss med den grad som motsvarar individens huvudsakliga kompetens, så kommer vi snabbare att börja arbeta enligt principerna för trebefälssystemet.

Trebefälssystemet är nu under implementering.

Här har våra äldre officerare en viktig uppgift, nämligen att vara förebilder för yngre specialistofficerare. De kan därigenom förmedla den djupa kompetens och erfarenhet av trupp utbildning och truppföring som de behärskar så väl.

RÄTT STRUKTUR BEHÖVS

”Riskerar inte Försvarmakten att tappa tempo i tider av tillväxt med genom att införa systemet nu?”

Inte heller här finns något enkelt svar, men vår bedömning är att det skulle begränsa våra möjligheter för tillväxt om vi inte tillämpar trebefälssystemet, som i dag har en anpassad personalförsörjning, utbildning och bemanning av vår organisation. För att ta ett exempel: vi behöver utbilda avsevärt fler yrkesofficerare. Om vi inte gör något nu, kliver de nyutbildade in i en organisation som kommer att vara strukturellt felaktig i minst 20 år till.

Min personliga förhoppning är att vi genom en tydlig dialog om respektive individs personliga

utveckling och förutsättningar, kan komma fram till att de allra flesta ska fortsätta att göra samma viktiga arbete som de gör idag. Samtidigt blir förhoppningsvis den påtvingade förändringen en katalysator för många kollegor att faktiskt få stöd från sitt förband att hitta utveckling och nytändning under de nya förutsättningarna.

Tyvärr kommer nog ett antal kollegor att göra andra yrkesval. Det blir kännbart, men personlörslighet är något som vi alltid måste förhålla oss till, oaktat detta beslut. Förhoppningsvis kommer också några att återvända och då vara ännu bättre rustade efter att ha utvecklat sig på den civila marknaden.

ETT TROVÄRDIGT SYSTEM

Ska kaptenerna degraderas? Det korta svaret är nej! Frågan är naturligtvis känslostyrd och berör i allra högsta grad yrkesidentitet och självbild. Det är som individ lätt att göra kopplingen och känna så då vår tjänsteställningsordning är skriven på ett sådant sätt att en kapten står över en fanjunkare.¹ Här är det viktigt att förstå vad tjänsteställningsordningen reglerar, nämligen vem som ska ta befälet vid uppkomna situationer i krig där inte ordinarie befälsstruktur och arbetsordning finns eller går att tillämpa.

Något som ytterligare förstärkt känslan av degradering är ”växlingskursen” på kaptenegraden. Fram till för några år sedan var det möjligt för en kapten att utnåmnas till specialistofficer med förvaltares grad.

Det som hänt är att den högre specialistofficersutbildningen har utvecklats och håller idag en nivå

¹ Tjänsteställningsordningen regleras i Försvarets Författningssamling (FFS2019:6) och grundas på 1 kap. 3 § och 2 kap. 3 § i förordningen (1996:927) om Försvarmaktens personal.

*En tydlig och funktionell rollfördelning mellan generalister och specialister är avgörande för att skapa effektiva förband.
Foto: Axel Öberg / Försvarsmakten.*

som motsvarar den tidigare "majorsutbildningen". Våra förvaltare som skolats i de nya utbildningarna är helt enkelt riktigt vassa och välutbildade. Förutom tjänstgöring på regements- och flottiljnivå förväntas förvaltare dessutom tjänstgöra i högre stab och ibland vid andra myndigheter under olika perioder av sin karriär.

Sammantaget, kan man konstatera att den målbild som Försvarsmakten har är att på ett tydligt sätt implementera ett system som vi även utformat våra tillväxande krigsförband för.

Krigsförbanden och stridsfälten blir alltmer komplexa och striden förs i ett allt högre tempo och i allt fler domäner ända ned till strids-teknisk nivå. Att hålla fast vid ett

system där alla utbildas likadant och där man startar som någon form av generell-specialist är inte trovärdigt. Även om NBO-systemet har fostrat en oerhört duglig och mångsidig officerskår så möter det systemet inte krigets krav i framtiden. Trebefälssystemet är en del av en trovärdig tillväxt och behöver således genomföras som en del av tillväxten.

Många känner igen sig och identifierar sin yrkesofficersroll i nedanstående beskrivning:

Den som ytterst svarar för att de praktiska militära kärnkompetenserna vidmakthålls och utvecklas, samtidigt som chefskap på lägre förbandsnivå utövas ... en specialiserad expertis att verkställa och leda

den väpnade striden med lägre förband ... egen skicklighet avseende militärt våld ... leda och samordna förbandets utövande av militärt våld ... utbilda underställda i utövandet av militärt våld.²

Detta är beskrivningen av specialistofficeren i vårt femton år gamla system som vi nu ska fullfölja implementeringen av.

Jonny Lindfors är brigadgeneral och Försvarsmaktens förbandsproduktionschef. Han har uppdragen att leda arbetet med tillväxt samt implementering av trebefälssystemet.

² Beskrivning av det militära trebefälssystemet, FM2016-25889:1, bilaga 1, s.4

Cyberstriden – hot och möjligheter

Ingen har undgått begreppet cyberattacker. Hem-sidor försvinner tillfälligt, intellektuell egendom stjäls och hela organisationer påverkas genom att filer och hårddiskar krypteras – osäkert av vem eller vad – med så kallade utpressningsvirus. I medier debatteras hur enskilda och organisationer ska skyddas. Hur påverkas vårt försvar?

Vi behöver tänka i olika nivåer. Den ena är cybersäkerhet, som är åtgärder som vi vidtar för att skydda våra system, program och kommunikationsnoder och vår information mot cyberattacker. Den andra nivån är cyberförsvar, som är benämningen för allt som vi gör för att totalförsvaret ska kunna lösa sina uppgifter.

Avseende cybersäkerhet är trenderna tydliga. Statsaktörer och kriminella attackerar företag och myndigheter dygnet runt. Staterna är ute efter politiska och ekonomiska hemligheter och de rekognoscerar också mot mål som man planerar att förstöra i händelse av en väpnad konflikt. De kriminella söker sådant som snabbt ger pengar. Det kan gälla att stjäla personuppgifter som kan säljas eller ta kontroll över nätverk i utpressningssyfte. På senare tid har det också blivit vanligare med psykologiska övergrepp, då man annonserar att offret utsatts för ett stort dataintrång.

För cyberförsvaret är utmaningarna större. En motståndare försöker med alla medel att få oss på knä, och ett inledande anfall via cyberrymden mot ledningsplatser, flyg- och marinbaser eller logistikcentra kan skapa lokal överlägsenhet. Genom digitala påverkansoperationer ska vår vilja till väpnad strid brytas ned. Vårt cyberförsvar ska, trots dessa utmaningar, göra det möjligt att upprätthålla det civila försvarets funktionalitet, som t ex transporter och energiförsörjning, samtidigt som våra egna militära operationer ska kunna understödjas.

Utmaningarna är av många slag och de ställer höga krav på utbildningsnivån. När olika enheter, myndigheter och sektorer ska ledas mot ett gemensamt mål krävs klara ansvarsförhållanden och övning för att de ska

kunna fungera i det kaos som kännetecknar våldsamma konfrontationer. Våra lagar och förordningar måste anpassas för en kamp inom cyberdomänen. Vi måste troligen också definiera vårt digitala territorium och införa en digital IKFN¹ för att kunna möta och hindra dataintrång mot kritisk infrastruktur.

Sverige har förutsättningar att bygga en stark krigsföringsförmåga avseende ett aktivt cyberförsvar. Många unga är vana vid den digitala miljön, vi är innovativa inom teknik och kommunikation, vi har god utbildning vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), Försvarets Radioanstalt (FRA) är i världsklass och vi har en god försvarsvilja. När dessa pusselbitar är på plats öppnar sig stora möjligheter för en småstat som Sverige att ta striden till motståndarens planhalva i ett försvarskrig.

Det är då vi kan förändra motståndarens data, så att flygbränslet skickas till stridsvagnsregementet och dieselleveranserna går till flygbasen. Vi kan åstadkomma att motståndarens lastkranar inte fungerar och våra cyberattacker kan tvinga deras förband att koppla upp sig på ett nätverk som vi skapat och kontrollerar. Stridsplanen för deras luftburna brigad finns plötsligt i våra händer, radarbilden visar svenska örlogsfartyg på fel plats och bilder på nedskjutna stridsflygplan cirkulerar i officerskåren via deras kartlagda konton på sociala medier.

Dessa exempel visar på är möjligheter som ligger inom räckhåll för oss och som passar den innovations- och initiativförmåga som länge präglat svenskt försvar.

Johan Wiktorin är direktör och överstelöjtnant.

Författare till Vårt Försvars krönika väljer själva sitt ämne och ansvarar för innehållet.

¹ En förordning som handlar om Försvarsmaktens ingripande vid kränkningar av Sveriges territorium under fred m m.

Allmänna Försvarsföreningens Årsstämma 2022

AFF:s årsstämma genomförs den 12 maj i Stockholm. Nödvändiga underlag, i enlighet med AFF:s stadga, kommer sändas till respektive länsavdelnings styrelse.

Olle Schylander, kanslichef

Stöd AFF - Bli medlem nu!

För 300 kronor/år får du fyra nummer av Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter (t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-).

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885 eller Swish 1234656641.

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

**Mer information finns
på föreningens hemsida**

www.aff.a.se

aff

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Allmänna Försvarsföreningen, aff, är en ideell förening som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Sverige är värt att försvara

